

Koulupudokkaat Helsingin Sanomien uutisoinnissa vuosina 2017–2023

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Krista Nordqvist

Ohjaaja:
Merja Anis

16.4.2024
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Krista Nordqvist

Otsikko: Koulupudokkaat Helsingin Sanomien uutisoinnissa vuosina 2017–2023

Ohjaaja: Professori Merja Anis

Sivumäärä: 65 sivua

Päivämäärä: 16.4.2024

Tämä tutkimus analysoi, millaisilla näkökulmilla Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023 koulupudokkuudesta kirjoitetaan ja keskustellaan, ja millä tavoin sosiaalihuolto tässä uutisoinnissa näkyy. Tutkimuksen tavoitteena oli saada mahdollisimman monipuolinen kuva aiheesta ja saada tietoa siitä, osataanko sosiaalihuolto linkittää koulupudokkuuden tukitoimiin.

Koulupudokkuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa oppilaita, jotka keskeyttävät koulunkäynnin ennen oppivelvollisuuden suorittamista tai jotka eivät saa peruskoulun päättötodistusta.

Aiempaa tutkimusta koulupudokkuudesta ei Suomessa ole juurikaan tehty, mutta kansainvälisesti koulupudokkuuden ja erityisesti runsaiden koulupoissaolojen syitä on tutkittu. Runsaiden poissaolojen ja niistä mahdollisesti seuraavan koulupudokkuuden taustalla voivat vaikuttaa hyvin moninaiset syyt, kuten esimerkiksi nuoren mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö, perheväkivalta tai muut kuormittavat perhetilanteet. Vaikka koulutuksen keskeyttäminen ei suoraan kerrokaan koulupudokkaiden myöhemmästä elämästä, koulutuksen keskeyttäminen on yksi merkittävimmistä syrjäytymisen ennustajista ja riskitekijöistä.

Tutkimuksen aineistoksi valikoitui yhteensä 77 erilaista tekstiä, joita analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysilla. Tutkimuskysymyksinä olivat ”Millaisilla näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja käydään keskustelua Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023?” ja ”Millä tavoin sosiaalihuolto tässä koulupudokasuutisoinnissa ja -keskustelussa näyttäytyy?”

Helsingin Sanomien uutisoinnista ja keskustelusta oli osoitettavissa neljä eri näkökulmaa, joilla koulupudokkuudesta kirjoitettiin. Nämä näkökulmat olivat huoli-, koulu-, työelämä- ja kustannusnäkökulma. Sosiaalihuolto näyttäytyi aineistossa vain vähän eikä sitä osattu aineiston perusteella yhdistää koulupudokkuuden tukitoimiin ja ennaltaehkäisyyn.

Tämän tutkimuksen perusteella lisätutkimusta tarvittaisiin esimerkiksi siitä, kuinka hyvin sosiaalihuollon tarjoamien palveluiden sisältö on kouluissa tiedossa, millä tavoin koulukuraattorityöskentelyä hyödynnetään ja millä tavoin oppivelvollisuuden laajentaminen on vaikuttanut koulupudokkuuteen.

Avainsanat: koulupudokkuus, kouluakäymättömyys, oppivelvolliset, sosiaalihuolto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lähtökohdat ja aiempi tutkimus	7
2.1	Oppivelvollisuus	7
2.2	Koulupudokkuus ja kouluakäymättömyys	9
2.3	Yhteiskunnallinen merkitys	13
2.4	Koulu ja sosiaalityö	16
3	Tutkimusprosessi	18
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	18
3.2	Aineiston keruu ja kuvaus	19
3.3	Tutkimusmenetelmä	23
3.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	26
4	Tulokset	27
4.1	Yleiskuvaus uutisoinnista ja keskustelusta	27
4.2	Koulupudokkaskeskustelun eri näkökulmat	28
4.3	Sosiaalihuollon tarkastelu	38
5	Yhteenveto	44
5.1	Johtopäätökset näkökulmista	44
5.2	Sosiaalihuolto aineistossa	48
6	Pohdinta	51
	Lähteet	54
	Liitteet	62
	Liite 1. Analysoitu aineisto	62

1 Johdanto

Työssäni lastensuojelussa olen huomannut, kuinka suurella osalla kodin ulkopuolelle sijoitettavilla nuorilla yhdeksi suureksi tuen tarpeeksi sijoituksen aikana on määritelty koulunkäynti ja sen haasteet. Osalla koulupoissaoloja on kertynyt jo satoja tunteja, osaa ei ole viimeiseen puoleen vuoteen edes näkynyt koulussa. Koulunkäynnin haasteet eivät ole vain oma huomioni, vaan esimerkiksi vuosina 2014–2015 toteutettu HuosTa-hanke toteaa sen myös: THL:n tutkimuksen mukaan huostaanoton suurin yksittäinen taustatekijä liittyi koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin. Kaikista huostaanotetuista 47 %:lla esiintyi näitä vaikeuksia, teini-ikäisistä jo 70 %:lla. (Heino ym. 2016, 73.) Koulunkäynnin vaikeudet ovat siis ainakin osin tiedostettu ongelma ja kesän lopulla 2023 kouluvuoden alkaessa uutisoitiinkin jälleen laajasti, kuinka peruskoulun pitkiin poissaoloihin pitäisi puuttua paremmin ja kuinka yhdenkään lapsen ei pitäisi jäädä tavoittamattomiin (esim. MTV Uutiset 2023; Kaleva 2023; Hiltunen 2023).

Viime vuosien uutisoinnissa ja tutkimuksissa on ollut paljon pohdintaa siitä, mitä asioita koulupoissaolojen taustalla on ja miksi osa nuorista lopettaa kokonaan koulunkäynnin ennen peruskoulun loppuun saattamista. Syiksi on esitetty niin koulukiusaamista, opiskelijoiden heikkoja opiskeluvalmiuksia, maahanmuuttajien kotoutumisongelmia, huono-osaisuuden periytymistä, koronapandemian vaikutuksia kuin nuorten lisääntyneitä mielenterveysongelmia ja koulun kuormittavuuttakin (esim. Väärämäki 2023; Kaipainen 2023; Lerkkanen & Salmela-Aro 2022; OAJ 2022; Eskelinen ym. 2020; Vasalampi & Parviainen 2017).

Koulupoissaoloista uutisoidessa on käytetty paljon termiä koulupudokas. Termiä voidaan käyttää lapsista ja nuorista, jotka keskeyttävät koulunkäynnin ennen oppivelvollisuuden suorittamista tai jotka eivät oppivelvollisuutensa aikana suorita peruskoulun koko oppimäärää (Tilastokeskus n.d.).

Koulutuksen on sanottu olevan edellytys köyhyyden vähentämiselle ja työelämässä selviämiseksi, mutta myös kestäväälle talouskasvulle. Koulupudokkuus ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen eivät siis ole yhdentekeviä ilmiöitä ja niiden seuraukset voivat olla kauaskantoisia. Vaikka koulutuksen keskeyttäminen ei suoraan kerrokaan koulupudokkaiden myöhemmästä elämästä, koulutuksen keskeyttäminen on tutkimusten mukaan yksi merkittävimmistä syrjäytymisen ennustajista ja riskitekijöistä (mm. Aunola ym. 2018; Boyaci 2019.) Koulupudokkuutta tutkiessa ollaankin siis aivan sosiaalityön ytimessä.

Omaan työhöni liittyy siis vahvasti nuoret ja erilaiset koulunkäynnin vaikeudet. Tästä syystä koin mielenkiintoiseksi alkaa tutkia näitä haasteita ja aiheeksi valikoitui juuri koulupudokkuus, koska se tuntui ilmiönä minulle henkilökohtaisesti hyvin vieraalta. Koska koulupudokkuutta ei ole Suomessa tutkittu kovin kattavasti, aihevalinta oli tutkimuksellisestikin relevantti. Koin mielekkääksi ja itseäni kiinnostavaksi tavaksi lähestyä aihetta tutkimalla, millä tavoin koulupudokkuudesta puhutaan Suomen suurimmassa painetussa sanomalehdessä. Ennen aiheen lukkoon lyömistä tein tiedonhakuja koulupudokkuudesta ja huomasin, että vaikka varsinaista tutkimusta suoraan aiheesta ei ollutkaan paljon löydettävissä, aiheesta kyllä uutisoidaan. Tässä tutkimuksessa on siis tarkoitus perehtyä koulupudokkuuteen Helsingin Sanomien pääkirjoitusten, uutisten, artikkeleiden ja mielipidekirjoitusten kautta.

Jokaisella Suomessa vakituisesti asuvalla lapsella on oppivelvollisuus eli velvollisuus käydä koulua ja nauttia oikeudestaan saada opetusta. Oppivelvollisuutta on lisäksi juuri laajennettu jatkamaan oppivelvollisen täysi-ikäistymiseen asti eikä tämän muutoksen vaikutuksia vielä ole juurikaan pystytty arvioimaan. Opetushenkilöstö on kuitenkin jo tuonut esiin huolta resurssien riittävydestä ja oppilasta pakottavan lainmuutoksen toimivuudesta tai vaikuttavuudesta koulupudokkuuteen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021; OAJ 2022) Oppivelvollisuuden laajentamisen lisäksi koko maailmaa ravisteli vain hetki sitten koronapandemia, jonka vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin ja sitä kautta koulunkäyntiin selvitetään yhä. Pandemian aikana muun muassa Suomen nuorisoalan kattojärjestö Allianssi, Nuortenmedia Demi, Väestöliitto, Pelastakaa Lapset ja Nuorten mielenterveysseura Yees tekivät kyselyn koronan vaikutuksista nuorten elämään. Jo koronan aikaisista kyselyistä selvisi, että vaikutukset ovat olleet nuorille hyvin erilaisia esimerkiksi etäopiskelun aiheuttaman kuormituksen ja kouluun sitoutumisen suhteen. Toisille etäkoulu sopi hyvin tai sillä ei ole ollut suurempaa merkitystä oppimistuloksiin, mutta etenkin niille, joille koulunkäynti tuotti haasteita jo ennen koronaa ja etäopetukseen siirtymistä, koulunkäynti muuttui koulusulkujen myötä entistäkin haastavammaksi. (Allianssi 2020.) Yle uutisoi maaliskuussa 2023 koronapandemian aiheuttaman etäkoulun vaikutusten näkyvän edelleen ympäri Suomen kouluissa ja etäkoulun arvioitiin lisänneen myös perheiden eriarvoistumista sekä koulupudokkuutta (Koivisto 2023).

Koulumaailmassa on siis tapahtunut viime vuosina suuria muutoksia ja uudistuksia, mikä tekee koulupudokkuusuutisoinnin tutkimisen sekä mielenkiintoiseksi että hyvin ajankohtaiseksi. Tarkastelemalla aiheesta käytyä sanomalehtikirjoittelua Suomen johtavassa

sanomalehdessä oletan saavani yleiskuvan siitä, millä näkökulmilla koulupudokkuudesta puhutaan ja millä tavoin sosiaalihuolto tähän keskusteluun liittyy. Samalla kuitenkin tiedostan, että tutkimukseni aineisto on vain pieni otos aiheen ympärillä käydyistä keskustelusta eikä sen tarjoamat tulokset pysty esittämään kaikkia diskursseja, joita koulupudokkuuteen liitetään.

2 Lähtökohdat ja aiempi tutkimus

Tässä tutkimuksessa keskitytään koulupudokasuutisoinnin ja -keskustelun erilaisiin näkökulmiin ja tarkastellaan, miten sosiaalihuolto siinä esiintyy. Tästä syystä on olennaista kuvata koulupudokkuuteen liittyviä käsitteitä ja yleisimpiä ilmiöitä. Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettista viitekehystä ja siihen keskeisesti liittyviä käsitteitä.

2.1 Oppivelvollisuus

Oppivelvollisuuden juuret ovat Suomessa syvällä historiassa, jo 1800-luvulla, ja ensimmäinen oppivelvollisuuslaki säädettiin vuonna 1921 tarjoamaan jokaiselle lapselle sekä oikeuden saada opetusta että velvollisuuden ottaa sitä vastaan. Oppivelvollisuudesta säädetään edelleen laissa, jotta kaikilla olisi samat mahdollisuudet opetukseen ja itsensä sivistämiseen; maksuttomalla peruskoululla on Suomessa haluttu taata kaikille yhtäläiset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet. (Ahonen 2021.) Jokaisella Suomessa vakituisesti asuvalla lapsella on oppivelvollisuus eli velvollisuus käydä koulua ja nauttia oikeudestaan saada opetusta. Uusi oppivelvollisuuslaki astui voimaan 1.8.2021 ja sen tavoitteena on jatkossa nostaa koulutustasoa, kaventaa oppimiseroja sekä kasvattaa koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Oppivelvollisuuden laajentamisella uskotaan parannettavan myös lasten ja nuorten hyvinvointia. Tavoitteena on, että jokainen nuori suorittaa jatkossa toisen asteen koulutuksen. Työelämä ja sen tarpeet ovat muuttuneet eikä työpaikkoja, joissa koulutusta ei vaadita, enää juurikaan ole vaan valtaosa työtehtävistä vaatii nykyään vähintään toisen asteen tutkinon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Muutoksen takana onkin helppo ajatella olevan tavoite siitä, että nuorten työllistymistä ja sijoittumista työelämään oppivelvollisuuden jälkeen pyritään parantamaan ja tällä tavoin vähentämään syrjäytymistä.

Vuonna 2021 oppivelvollisuuslakia muutettiin ja oppivelvollisuutta laajennettiin. Uuden lainsäädännön mukaan oppivelvollisuus päättyy oppivelvollisen täyttäessä 18 vuotta tai kun toisen asteen tutkinto on suoritettu. Ennen lakimuutosta oppivelvollisuus päättyi, kun oppivelvollinen oli suorittanut peruskoulun tai täytti 17 vuotta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Ennen siirtymistä toisen asteen koulutukseen oppivelvollisuutta voi suorittaa myös perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen väliin sijoittuvissa nivelvaiheen koulutuksissa, joita ennen syksyä 2022 olivat perusopetuksen kymppiluokka, maahanmuuttajille suunnattu lukiokoulutukseen valmistava koulutus (LUVA) ja ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA). Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä tämä nivelvaihe yhdistettiin

uudeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi eli tutkintokoulutukseen valmentavaksi TUVAKoulutukseksi. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA) säilyi lakimuutoksen jälkeenkin omana koulutuskokonaisuutena niille erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille, jotka eivät sairauden tai vamman vuoksi pysty siirtymään tutkintotavoitteiseen koulutukseen. (Valtioneuvosto 2020; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.)

Lain uudistaminen lisäsi oppilaitosten ja kuntien ohjaus- ja neuvontavelvoitetta. Jatkossa perusopetuksen, toisen asteen ja nivelvaiheen koulutusten järjestäjillä on velvollisuus ohjata ja valvoa oppivelvollisuuden suorittamista. Viimesijassa tämä velvollisuus on nuoren asuinkunnalla. Tällä halutaan varmistaa, että opiskelijaa tuetaan ja ohjataan riittävästi koko oppivelvollisuuden ajan ja oppilaan tai opiskelijan tuki ei ole kiinni siitä, millainen perhetausta tai tukiverkko hänellä on takanaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021; Karvi 2023.)

Oppivelvollisuuslaki säättää myös oppivelvollisuuden suorittamisen keskeyttämisestä (7§). Oppivelvollisuuden keskeyttäminen tapahtuu aina määräaikaisesti eli oletuksena on, että oppivelvollinen palaa keskeytyksen jälkeen jatkamaan opintojaan. Oppivelvollisuus voidaan keskeyttää toistaiseksi ainoastaan silloin, jos oppivelvollisuuden suorittamisen estävä sairaus tai vamma on luonteeltaan pysyvä. (Oppivelvollisuuslaki; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Oppivelvollisuuslaki mahdollistaa hyvin joustavat suoritustavat oppivelvollisuuden täyttymiselle eikä oppivelvollisuuden suorittamisen keskeytys olekaan koskaan ensisijainen toimenpide oppivelvollisen haastavissa elämäntilanteissa, vaan tapauskohtaisesti on pyrittävä selvittämään muita tapoja suorittaa oppivelvollisuutta, kuten esimerkiksi hidastamalla opintoja tilapäisesti tai muilla yksilöllisillä järjestämistavoilla. Omalla ilmoituksella oppivelvollinen ei siis voi erota koulusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.)

Oppivelvollisuuden laajentaminen ei koskenut vain opiskeluaikaa vaan se vaikutti myös toisen asteen opiskelujen maksuttomuuteen. Toisen asteen opiskelu on tähänkin asti ollut Suomessa maksutonta ja täten kaikkien saavutettavissa, mutta uuden lakimuutoksen myötä opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit, työvälineet ja -asut ovat jatkossa oppivelvollisille maksuttomia. (Valtioneuvosto 2020; Antila 2021.) Lisäksi ylioppilastutkinnon suorittamiseksi vaadittavat viisi koetta ovat maksuttomia. Myös toisen asteen koulumatkoja tuetaan tiettyjen kriteereiden täytyessä. Maksuttomuus jatkuu oppivelvollisuuskoulutuksissa oppivelvollisen täytettyä 18 vuotta, vaikka muutoin tämän iän täytettyä oppivelvollisuuslakia ei enää sovelleta. Maksuttomuus jatkuu sen kalenterivuoden

loppuun, kun opiskelija täyttää 20 vuotta. Tällä pyritään tasa-arvoon ja siihen, että yhdenkään oppilaan opiskelu ei ole kiinni taloudellisista mahdollisuuksista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.)

Tässä tutkimuksessa koulupudokkuuden yhteydessä puhutaan paljon peruskoulusta ja toisesta asteesta. Opetushallitus kuvaa verkkosivuillaan perusopetuksen olevan yleissivistävää koulutusta, jolla on sekä kasvatuksellinen että opetuksellinen tehtävä. Perusopetusta saadaan yleensä peruskoulussa, joka tarkoittaa vuosiluokkia 1–9. Peruskouluja ylläpitävät kunnat ja muut opetuksen järjestäjät, ja Suomessa on myös yksityisiä ja valtion ylläpitämiä kouluja, mutta niissä opiskelee vain noin 2 % kaikista peruskoululaisista. Perusopetuksessa pyritään tukemaan oppilaiden kasvua ihmisinä ja yhteiskunnan jäseninä, ja perusopetuksen tarkoituksena on opettaa tarvittavia tietoja ja taitoja. Perusopetus on maksutonta ja se tuottaa kaikille saman jatko-opintokelpoisuuden. (Mitä on perusopetus? 2024; Suomen koulutusjärjestelmä n.d.)

Vuoden 2021 oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen jokaisella oppivelvollisella on nykyään hakeutumiselveltoite, eli peruskoulun jälkeen on hakeuduttava toisen asteen opintoihin. Toisen asteen koulutuksella tarkoitetaan lukiokoulutusta tai ammatillista koulutusta, jotka molemmat pohjautuvat perusopetuksen oppimäärälle. Molemmat koulutukset antavat mahdollisuuden hakeutua korkea-asteen koulutukseen. (Suomen koulutusjärjestelmä n.d.)

Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä koulujärjestelmää uudistettiin muutenkin. Vuodesta 2022 alkaen ei ole ollut enää mahdollista hakeutua niin sanotulle kymppiluokalle, vaan tämän kertaavan opetuksen luokan korvasi kaksi uutta siirtymävaiheen koulutusta, tutkintokoulutukseen valmistava TUVA-koulutus sekä kansanopiston opistovuosi oppivelvollisille. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.)

2.2 Koulupudokkuus ja kouluakäymättömyys

Tilastokeskuksen mukaan koulupudokkuudella tarkoitetaan oppilaita, jotka keskeyttävät koulunkäynnin ennen oppivelvollisuuden suorittamista tai jotka eivät saa peruskoulun päättötodistusta (Tilastokeskus n.d.). Toisaalta koulupudokkaista puhuttaessa voidaan viitata myös yleisesti koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleviin nuoriin (Järvinen & Vanttaja 2013), mutta tässä tutkimuksessa koulupudokkuudella viitataan kuitenkin nimenomaan oppivelvollisuutensa laiminlyöneisiin ja keskeyttäneisiin.

Suomen koulujärjestelmän uudistuksella vuonna 2021 pidennettiin oppivelvollisuusaikaa ja muutettiin nivelvaiheen tukitoimia. Kun vuonna 2013 yhteishaun ulkopuolelle jäi noin 900 nuorta, oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen luku oli ensimmäisenä vuonna uudistuksen jälkeen 300. (Pelkonen & Virtanen 2021.) Luku näyttää ehkä pieneltä, mutta tutkimusten mukaan koulutuksen ulkopuolelle jääminen saattaa aiheuttaa huono-osaisuuden kasautumista ja periytymistä, joten on olennaista huomioida tämä pienikin ryhmä, joka koulutuksen ulkopuolelle pysyvästi jäädessään aiheuttaa kuluja myös yhteiskunnalle. (Hilli ym. 2018; Määttä ym. 2020; Pelkonen & Virtanen 2021.) Koulupudokkuutta voidaankin pitää yhtenä huono-osaisuutta mittaavana tekijänä (Eskelinen ym. 2020).

Suomalaisista koulupudokkaista ei ole olemassa ajantasaista tilastotietoa. Tilastokeskuksesta sähköpostitse (Loukkola 2024) saadun tiedon mukaan vuodesta 2020 alkaen koulupudokkaita ei ole enää tilastoitu. Syynä tähän on, että Tilastokeskus siirtyi vuonna 2020 käyttämään Opetushallituksen KOSKI-rekisteriä eikä kerää tietoja enää itse, eikä KOSKI-rekisterissä ole koulupudokastietoa. Koulupudokkuutta seurataankin nykyään peruskoulun päättäneiden välittömällä sijoittumisella jatko-opintoihin. Tilastokeskuksesta saadun tiedon mukaan aiemmatkaan koulupudokastilastot eivät kuitenkaan ole aukottomia, koska ne ovat mahdollistaneet erilaiset tulkinnat. Kun koulupudokastilastoja vielä ylläpidettiin, Tilastokeskuksen (2019) mukaan ilman peruskoulun päättötodistusta koulusta eronneita, eli oppivelvollisuusikä ohittaneita, jotka eivät oppivelvollisuutensa aikana syystä tai toisesta saaneet suoritettua peruskoulun oppimäärää, oli vuonna 2000 yhteensä 193 ja vuonna 2018 yhteensä 436 oppilasta. Oppivelvollisuutensa kokonaan laiminlyöneitä oli vuonna 2000 yhteensä 90 ja vuonna 2018 yhteensä 74. Vastaavaa tilastotietoa ei siis enää ole saatavilla, mutta Opetushallituksen Jyväskylän yliopistolta tilaaman raportin mukaan Suomessa oli vuonna 2020 arviolta noin 4000 lasta ja nuorta, joilla oli huomattavia koulunkäynnin haasteita nimenomaan poissaolojen suhteen. Onkin oletettavaa, että tässä joukossa on myös koulupudokkaita, joita ei enää tilastoida. (Määttä ym. 2020.) Tilastokeskuksen (2023) mukaan viimeisten kymmenen vuoden aikana vuosittain peruskoulun 9. luokan on päättänyt noin 57 000–60 000 nuorta. Näistä suurin osa on tähänkin asti jatkanut ongelmitta jatko-opintoihin toiselle asteelle tai vielä vuoteen 2021 asti kymppiluokalle, mutta osa jää koulutuksen ulkopuolelle.

Aiempaa tutkimusta koulupudokkuudesta etsiessä huomasin, että vaikka koulun käymisen haasteita on tutkittu paljon, sen ympärillä käytettävät termit eivät ole vielä vakiintuneita tai selkeitä. Termit eivät ole yhtenäisiä suomalaisessakaan tutkimuksessa. Kansainvälisessä

tutkimuksessa koulupudokkuutta käsitellään tehdyn kirjallisuushaun perusteella nykyään pääasiassa termin *school dropouts / dropping* kautta, mutta aineistoa tarkasteltaessa ja näiden lähteitä tutkiessa eteen tulivat myös termit *early school leaving*, joka esiintyy etenkin yli 10 vuotta vanhassa tutkimuksessa sekä *school withdrawal*, jolla hakutulokset viittasivat aiemmin 1900-luvun lopulla tehtyyn tutkimukseen. *School elimination* -termi viittasi puolestaan pääosin 1960-luvulla tehtyyn tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa aiempaa tutkimusta tarkastellessa on keskitytty kuitenkin 2000-luvulla tehtyyn tutkimukseen, lähteiden koostuessa pääasiassa 2010-luvun tutkimuksesta.

Koulupudokkuudesta keskusteltaessa tai sitä tutkiessa on olennaista keskittyä myös kouluakäymättömyyteen ja runsaisiin poissaoloihin, koska nämä ennakoivat koulupudokkuuden mahdollisuutta (Ristolainen ym. 2013; Määttä ym. 2020).

Kouluakäymättömyys-termillä viitataan englanninkieliseen käsitteeseen *School Attendance Problems (SAPs)*, joka tarkoittaa koulunkäynnin epäsäännöllisyyden ja poissaolojen aiheuttamia ongelmia, ei siis koulunkäynnin lopettamista kokonaan ja pysyvästi.

Kouluakäymättömyyden rinnalla käytetään lisäksi termejä *koulupoissaoloihin liittyvät ongelmat* ja *koulupoissaolot*, joilla viitataan samaan asiaan kuin kouluakäymättömyydellä. (Määttä ym. 2020.)

Koulupudokkuuden, kouluakäymättömyyden ja koulupoissaolojen tutkimuksessa näkyy käytettävän erilaisia termejä ja määritelmiä, mikä omalta osaltaan hankaloittaa yhtenäisen kokonaiskuvan saamista ja johdonmukaisen tiedon etsimistä tai sellaisen esittämistä. Näyttää kuitenkin siltä, että viime vuosina yhdenmukainen käsitys on löytynyt siitä, että koulupoissaoloista ja kouluakäymättömyydestä puhuttaessa erotetaan luvalliset ja luvattomat koulupoissaolot. Lisäksi useissa tutkimusartikkeleissa viitataan Heynen ym. (2018) neliportaiseen luokitteluun koulupoissaoloista (*school attendance problems, SAPs*), missä huomioidaan niin nuoren itsensä kuin perheen ja koulunkin merkitys poissaolojen taustalla, eli poissaoloa ei pidetä nykytiedon perusteella vain yksilöstä lähtöisin olevana ongelmana. Heynen ym. (2018) poissaolotyyppien luokitus on seuraava:

- koulukieltäytyminen (*school refusal*)
- pinnaaminen (*truancy*)
- ensisijaisesti huoltajalähtöinen poissaolo (*school withdrawal*)
- ensisijaisesti koululähtöinen poissaolo (*school exclusion*).

Luokittelu on esitetty myös taulukossa 1. Tutkimuskirjallisuudessa koulukieltäytymistä ja pinnaamista käsitellään usein yhdessä, vaikka ne tarkoittavatkin eri asioita.

Koulukieltäytymisellä tarkoitetaan tilanteita, joissa vanhemmat ovat tietoisia nuoren poissaolosta ja pyrkivät aktiivisesti saamaan nuoren takaisin kouluun. Koulukieltäytymisessä kouluun meneminen aiheuttaa kuitenkin usein jotain tunne-elämän häiriötä kuten esimerkiksi ahdistusta. Pinnaamisella taas tarkoitetaan koulukielessä lintsäämistä eli oppilaan tietoista valintaa olla osallistumatta yksittäiselle oppitunnille tai koko koulupäivään. Vanhemmat eivät yleensä ole tietoisia tästä lapsen toiminnasta. (Heyne 2018; Pelkonen & Virtanen 2021.)

Ensisijaisesti huoltajalähtöisellä poissaololla tarkoitetaan tilanteita, joissa nuori ei mene kouluun vaan pysyy kotona vanhempien halusta, tai kun vanhemmat eivät pyri aktiivisesti saamaan nuorta kouluun. Perheessä saattaa tällöin olla erilaisia vanhempiin liittyviä ongelmia niin paljon, ettei lapsi pysty lähtemään kouluun vaan hän jää esimerkiksi hoitamaan pikkusisaruksiaan. (Pelkonen & Virtanen 2021.) Ensisijaisesti koululähtöisessä poissaolossa poissaolot johtuvat puolestaan koulun toiminnasta koulun esimerkiksi keskeyttäessä koulupäivän tai lyhentämällä sitä. Suomessa harvemmin käytössä oleva määräaikainen erottaminen koulusta sisältyy myös tähän luokitukseen. Kansainvälisessä tutkimuksessa koululähtöisestä poissaolosta puhuttaessa tarkoitetaan koulusta erottamista joko määräaikaaisesti tai pysyvästi oppilaan huonon käyttäytymisen, vamman tai oppimisvaikeuksien takia. (Pelkonen & Virtanen 2021; Heyne 2018.)

Edellä kuvatun luokittelun yhdistäminen suoraan Suomeen ja suomalaiseen koulukulttuuriin ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton, koska järjestelmämme ja kouluun liittyvä lainsäädäntö on erilainen kuin Heynen ym. (2018) aineiston koulujärjestelmä. Suomessa esimerkiksi koulusta erottaminen on hyvin harvinaista eikä se ole koskaan pysyvää. Luokittelu antaa kuitenkin hyvän pohjan tutkittaessa koulupoissaoloja ja niiden syitä.

Vaikka koulun keskeyttäminen voi vaikuttaa yhtäkkiseltä päätökseltä, sekä Heynen ym. (2018) luokittelun että Schoenebergerin (2012) ja Liinamaan ym. (2022) tutkimusten mukaan sen taakse kätkeytyy kuitenkin yleensä aina tekijöitä, jotka tunnistamalla ja joihin puuttamalla koulun keskeytys voitaisiin tai olisi voitu estää. Pohjoisamerikkalaisessa tutkimuksessa on osoitettu arvosanojen laskemisen tietyissä aineissa ennakoivan suurempaa todennäköisyyttä koulun keskeyttämiselle ja koulupudokkuudelle (Schoenberger 2012). Selkeimmiksi ennustaviksi tekijöiksi koulun keskeyttämiselle on todettu olevan hyvin runsaat koulupoissaolot sekä tyytymättömyys kouluun. Lisäksi jo kouluasteelta toiselle siirtyminen on

itsessään riskitekijä. Kouluympäristön muutos saattaa vaikuttaa toisiin oppilaisiin niin voimakkaasti, että vaikka koulu aiemmin olisi sujunutkin ongelmitta, uuteen kouluun siirtyminen voi aikaansaada niin voimakkaan tunnereaktion, että koulupoissaolot alkavat lisääntyä ja oppilas ei lopulta enää vain tule kouluun. (Kupiainen ym. 2018.) Ala-asteelta yläasteelle tai yläasteelta toiselle asteelle siirtymisissä onkin siis hyvin olennaista tarjota oppilaille riittävää tukea kouluun kiinnittymisessä. Myös esimerkiksi muutoista johtuvat koulun vaihtamiset ovat hetkiä, jolloin koulunkäynti ja nuoren elämä voivat muuttaa suuntaa aiemmin totutusta. Mitä enemmän erilaisia yksittäisiä riskitekijöitä yhdeltä oppilaalta löytyy, sitä suurempi todennäköisyys on koulun keskeytymiselle. (Schoenberger 2012.)

Taulukko 1 Heynen ym. (2018) poissaololuokitus

Poissaololuokka	Merkitys
Koulukieltäytyminen (<i>school refusal</i>)	Vanhemmat ovat tietoisia poissaoloista, mutta oppilas ei esim. ahdistuksen takia kykene menemään kouluun.
Pinnaaminen (<i>truancy</i>)	Oppilas on poissa joko koko koulupäivän tai yksitällisen oppitunnin. Vanhemmat eivät ole yleensä tietoisia poissaolosta.
Ensisijaisesti huoltajalähtöinen poissaolo (<i>school withdrawal</i>)	Oppilaan kotitilanne voi estää koulunkäynnin. Vanhemmat eivät aktiivisesti pyri saamaan oppilasta kouluun.
Ensisijaisesti koululähtöinen poissaolo (<i>school exclusion</i>)	Oppilas ei voi mennä kouluun koulun asettaman rajoituksen takia.

2.3 Yhteiskunnallinen merkitys

Peruskoulu ja toinen aste ovat merkityksellistä aikaa nuoren kehityksessä. Tänä aikana kehittyvät niin biologiset, kognitiiviset kuin psykologiset tekijät, jotka vaikuttavat nuoren kasvuun sekä asenteisiin ja mielikuviinkin. Koulupoissaolot voivat vaikuttaa haitallisesti näihin kehityskulkuihin. (Schoeneberger 2012; Heyne ym. 2018; Määttä ym. 2020.) Useissa uudemmissa koulupudokkuutta ja kouluakäymättömyyttä käsittelevissä tutkimusartikkeleissa mainitaan yhdeksi tärkeäksi koulupudokkuutta ehkäiseväksi tekijäksi kouluun kiinnittyminen, engl. *school engagement*, jolla tarkoitetaan kouluun sitoutumista. Kouluun kiinnittymisellä on todettu olevan positiivinen yhteys niin oppilaan hyvinvointiin, akateemiseen suoriutumiseen kuin koko koulun loppuun suorittamiseen, ja kiinnittymisen on todettu vaikuttavan

myönteisesti myös opiskelijoiden resilienssin kehittymiseen. (Virtanen ym. 2018; Kupiainen, ym. 2018.) Kouluun kiinnittymisen vaikuttimien tunnistamista on pidetty olennaisena koulutuspolun onnistumisen kannalta, koska vaikuttimien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen saattavat ennaltaehkäistä koulupudokkuutta ja lisätä innokkuutta hakeutua jatko-opintoihin, mikä tutkitusti vähentää syrjäytymisriskiä. Mikäli kouluun kiinnittymättömyyttä ei ilmiönä tunnisteta, ei siihen pystytä puuttumaan. (Schoeneberger 2012; Ek & Eriksson 2013; Heyne 2018; Pelkonen & Virtanen 2021.)

Kouluun kiinnittymisen tutkimuksessa on viitattu niin kiintymyssuhdeteoriaan, sosiaalisen kontrollin teoriaan kuin itsemääräämisteoriaankin (Kupiainen ym. 2018, 86), mutta kuten koko koulupudokkuutta koskevassa aiemmassa tutkimuksessa, yhtenäisten termien, määritelmien ja näkökulmien muodostaminen on ollut ilmeisen vaikeaa, eikä tutkijat ole yksimielisiä kiinnittymiseen vaikuttavista teorioista. Yhtenäisen määritelmän ja teoriaperustaisuuden vaikeudesta huolimatta kouluun kiinnittymisessä on todettu olevan kyse niin tunneperäisestä, toiminnallisesta kuin kognitiivisestakin kiinnittymisestä, mutta myös terveydentilan on todettu vaikuttavan tähän. Esimerkiksi uupuneilla opiskelijoilla ei ole motivaatiota opiskeluun, eikä heidän voimavaransa riitä koulun vaatimukseen eikä sitoutumiseen. (Kupiainen ym. 2018; Vasalampi & Parviainen 2017.)

Kouluun kiinnittymättömyydellä, kouluakäymättömyydellä ja sitä mahdollisesti seuraavalla koulupudokkuudella voi olla monia taustasyitä kuten nuoren mielenterveysongelmat, päihteidenkäyttö, perheväkivalta tai muut kuormittavat perhetilanteet. Suomalaisessa tutkimuksessa koulupudokkuutta ennakoivina tekijöinä pidetään esimerkiksi vanhempien sosioekonomista huono-osaisuutta ja sen periytymistä, nuoren varhaista kotoa muuttoa sekä perheellistymistä hyvin nuorella iällä. (Määttä ym. 2020; Eskelinen ym. 2020.) Vauva-aikaan ajoittuneen perheen toimeentulotukiasiakkuudenkin on todettu vaikuttavan lapsen koulutusnäkyymiin (Ristikari ym. 2018).

Vuonna 2020 tehdyn selvityksen (Määttä ym. 2020) mukaan Suomen yläkouluissa oli vuonna 2020 ainakin 4000 oppilasta, joilla oli niin suuria ongelmia koulun käymisessä, että heitä saattoi kuvata koulua käymättömiksi oppilaiksi. Tämä vastaa noin 2–3 % kaikista yläkoulun oppilaista. Kouluakäymättömillä vaikutti olevan tyypillisesti oppimisen vaikeuksia, kuten esimerkiksi erilaisia tarkkaavuudenhäiriöitä sekä puutteita luku- ja kirjoitustaidossa, ja lisäksi suurin osa näistä oppilaista oli tehostetun tai erityisen tuen piirissä. Kouluakäymättömien

oppilaiden ja erityisen tuen tarpeen yhteyden totesivat myös Koramo ja Vehviläinen vuonna 2015 tehdessään selvitystä ammatillisista opinnoista.

Koulupudokkuuden mahdollisista haitoista ja seurauksista on tehty melko paljon tutkimusta. Koulun keskeyttäminen ja kouluttautumattomuus vaikuttavat niin tulevaisuuden työllistymiseen kuin ansiotasoonkin, ja koulupudokkuudella on todettu olevan vaikutuksia myös yleiseen terveyteen sitä heikentäen. (Schoeneberger 2012; Ristolainen ym. 2013.)

Koulupudokkuuden seurauksista puhuttaessa mainitaan yhtenä suurena riskinä syrjäytyminen. Suomessa on arvioiden mukaan 50 000–70 000 syrjäytymisvaarassa olevaa nuorta ja noin 350 000 lapsella ja nuorella on tavanomaista suurempi riski syrjäytyä (Pyykkönen 2023).

Koulupudokkuus ei ole vain yksilön asia vaan se vaikuttaa myös yhteiskuntaan (Schoeneberger 2012; Hilli ym. 2018). Aikaisella koulutuksen keskeytyksellä on vaikutusta myös kansantalouteen. Syrjäytyminen aiheuttaa huomattavia yhteiskunnallisia kustannuksia erilaisten korjaavien palveluiden, tulonsiirtojen ja menetettyjen verotulojen muodossa. Ennen oppivelvollisuuden laajentamista ainoastaan peruskoulun varaan jääneiden katsottiin vuonna 2018 aiheuttavan elinaikanaan keskimäärin jopa 370 000 euron lisäkustannukset verrattuna koulutuksen hankkineisiin. (Hilli ym. 2018.)

Syrjäytymiselle ei ole olemassa mitään selkeää ja yhdenmukaista määritelmää, koska syrjäytymisen taustalla voi olla monia syitä, kuten perhetausta, vanhempien arvot ja roolimallius, erilaiset oppimisvaikeudet, opiskelumotivaation vähäisyys sekä masentuneisuus. Syrjäytymistä voi kuitenkin yleisesti kuvailla huono-osaisuuden kasautumisena, mikä voi aikuisuudessa tarkoittaa esimerkiksi työttömyyttä, toimeentulo-ongelmia sekä elämänhallintaan liittyviä ongelmia ja kokonaisvaltaista syrjäytymistä yhteiskunnasta. Syrjäytynyttä henkilöä on vaikea saattaa uudestaan kiinni yhteiskunnan toimintaan ja siksi syrjäytymisen ehkäiseminen on ensiarvoisen tärkeää. (Nurmi 2011; Ristolainen ym. 2013.) Valtioneuvoston Tieto- ja arviointikatsauksessa (Ristolainen ym. 2013, 53) nuorisotyöttömyyden ehkäisyn tärkeimmiksi tekijöiksi nimettiin koulupudokkuuden ehkäisy ja osaamisen kehittäminen.

Tutkimusten mukaan perheen matala sosioekonominen asema vaikuttaa siihen, että oppilas todennäköisemmin keskeyttää koulun. Tähän todennäköisyyteen vaikuttaa myös muun muassa vanhempien mahdollinen työttömyys. (Itila n.d.; Määttä ym. 2020; Eskelinen ym. 2020.) Vuonna 2021 noin 12 % suomalaisista lapsista eli pienituloisessa tai köyhässä perheessä. Määrä ei ole juurikaan muuttunut 2000-luvulla. Lapsiperheköyhyyden merkittävien

syy on vanhemman työttömyys. Taustatekijöinä taas tälle ovat usein huoltajan niukka koulutus, työelämän muutokset ja usein myös maahanmuuttotausta. Lisäksi tiedetään, että erityistä tukea opinnoissaan tarvitsevien henkilöiden keskeyttämis- ja syrjäytymisvaarariski on suurempi kuin muilla (Itla n.d.; Koramo & Vehviläinen, 2015, 83–86; Havik ym. 2014).

Syrjäytymisriskien on todettu usein olevan paitsi ylisukupolvisia, myös samoille henkilöille ja kotitalouksille kasautuvia. Lapsuusperheen toimeentulo-ongelmat ja toimeentulotukiasiakkuus tarkoittavat todennäköisemmin myös perheen lapsille aikuisiässä toimeentulon ongelmia. (Eskelinen ym. 2020.) Ylisukupolvisuudella mutta myös sukutaustalla on todettu olevan suuri merkitys myös lastensuojelun asiakkuuksissa. Yhteiskunnassa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota niihin alaikäisiin, joiden perheissä esiintyy samanaikaisesti monia hyvinvointiin liittyviä asioita. Perheen aikuisia kuormittavat tekijät kuormittavat myös lapsia. Syrjäytyminen, sosiaalinen pahoinvointi ja moniongelmaisuus ovat yhä Suomen sisäisen turvallisuuden suurimpia uhkia. (Sisäasiainministeriö 2012.)

2.4 Koulu ja sosiaalityö

Sosnetin (n.d.) eli sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostaman yhteistyöverkoston, sosiaalihuoltolain (2014) ja Sosiaali- ja terveysministeriön julkaiseman Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (2017) määritelmien mukaan sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän työn tarkoituksena voidaan pitää sen varmistamista, että ihmisten hyvinvoinnin perusedellytykset täyttyvät. Koulutuksen puute on yksi merkittävimmistä tekijöistä ihmisten syrjäytymisessä ja näin ollen – hieman pelkistäenkin – kokonaisyhyvinvoinnissa. Vaikka koulupudokkaita eli oppivelvollisuuden täysin laiminlyöneitä onkin vain vähän, ryhmä on syrjäytymisen ja huono-osaisuuden näkökulmasta hyvin keskeinen ja näin ollen sosiaalityön näkökulmasta tärkeä. (mm. Aunola ym. 2018; Boyaci 2019; Eskelinen ym. 2020.)

Koulupoissaolot eivät yksinään ole koskaan syy lastensuojeluilmoituksen jälkeen ryhtyä valmistelemaan kiireellistä sijoitusta tai huostaanottoa, mutta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2016 HuoSta -hankkeen loppuraportissa kuitenkin todetaan, että tehdyn selvityksen mukaan huostaanoton suurin yksittäinen taustatekijä liittyi koulunkäynnin ja opiskelun vaikeuksiin. Kaikista huostaanotetuista 47 %:lla esiintyi näitä vaikeuksia, mutta teini-ikäisistä jo 70 %:lla. (Heino ym. 2016, 73.) Koulunkäymisen vaikeudet liittyvät siis sosiaalihuoltoon viimeistään lastensuojelun sijaishuollossa, mutta sosiaalihuollolla on

mahdollisuuksia erilaisiin tukitoimiin jo ennen kuin tilanteet kriisiytyvät ja nuori putoaa koulun arjesta. Koulussa tätä työtä tehdään opiskeluhollossa, jossa sosiaalihoito on mukana koulukuraattorin roolissa.

Opiskeluholloilla tarkoitetaan kouluissa tapahtuvaa oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä, sekä toimintaa, jolla pyritään lisäämään näiden edellytyksiä. Opiskeluhollojen palveluihin kuuluvat koulu- ja opiskeluterveydenhoito sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut. Niin esi-, perus- kuin toisen asteen koulutuksessa olevalla oppilaalla on oikeus opiskeluhoitoon. (Opiskeluhoitopalvelut n.d.) Opiskeluhollojen tavoitteena on tuen tarpeiden tunnistaminen ja tuen järjestäminen mahdollisimman varhain ja oikea-aikaisesti. Vuoden 2023 alusta alkaen opiskeluhollojen järjestämisvastuu on ollut hyvinvointialueilla. (Kuntaliitto 2022.)

Perusopetuslaissa (§26) säädetään oppilaan velvollisuudesta osallistua opetukseen, mutta myös koulun velvollisuudesta seurata opintojen etenemistä. Jos oppilaalla alkaa esiintyä poissaoloja, olennaista asian selvittämisessä ja ratkaisemisessa on varhainen puuttuminen sekä tarvittaessa monialainen yhteistyö yhdessä oppilaan, tämän perheen, koulun, opiskeluhollojen ja sosiaalitoimen välillä. Koulutuksen järjestäjällä tulisi olla laadittuna opiskeluhoitosuunnitelma, joka sisältää opiskeluhollojen toteuttamisen tavoitteet ja keskeiset periaatteet. Siinä tulisi esittää myös toimenpiteet opiskeluhollojen toteuttamiseksi ja seuraamiseksi, eli käytännössä ohjeet myös siihen, millä tavoin oppilaan poissaoloihin tulisi reagoida. (Kuntaliitto 2022.)

Koulun on huolehdittava oppilashuoltolain ja perusopetuslain mahdollistamien tukitoimien järjestämisestä ja mikäli nämä eivät ole riittäviä, opettaja voi tehdä lastensuojeluilmoituksen tai yhteydenoton sosiaalihoitolaista vastaavalle viranomaiselle. Tällöin sosiaalitoimella on velvollisuus alkaa selvittää oppilaan asiaa yhdessä koulun kanssa. Kun poissaoloasia etenee sosiaalihoitoon, päätös tehtävästä lastensuojeluilmoituksesta tai yhteydenotosta on tehtävä aina yksilökohtaisesti eikä esimerkiksi ennalta määriteltyjen poissaolotuntien täytyttyä. (Kuntaliitto 2022; Opiskeluhoito 2023.)

Tehdyn aineistohaun perusteella koulupudokkuutta ei ole Suomessa tutkittu sosiaalityön näkökulmasta eikä vastaavaa kansainvälistäkään sosiaalityön kenttään kuuluvaa tutkimusta liiemmästi ole. Tämä on paitsi erikoista myös haitallista, koska onnistuessaan sosiaalityö voisi näytellä keskeistä roolia koulupudokkuuteen liittyvien ongelmien ratkaisemisessa tai ainakin lieventämisessä.

3 Tutkimusprosessi

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tarkoituksen ja tavoitteen sekä esittelen tutkimuskysymykset. Käyn läpi myös valitsemani analyysimenetelmän, esittelen aineistoni ja kuvaan sen haun prosessin.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa analysoin koulupudokkuutta Helsingin Sanomien pääkirjoitusten, uutisten ja mielipidekirjoitusten kautta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisilla näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja käydään keskustelua Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023?
2. Millä tavoin sosiaalihuolto tässä koulupudokasuutisoinnissa ja -keskustelussa näyttäytyy?

Haluan näiden kysymysten avulla tarkastella, mitä näkökulmia eli teemoja tai mahdollisia ratkaisuja koulupudokkuuteen liitetään ja miten sosiaalihuollon palvelut ja mahdollisuudet näkyvät keskustelussa – vai näkyvätkö. Tutkimuksessani ei siis ole tarkoitus tarkastella koulupudokkuuden historiallista taustaa vaan keskittyä tiettyssä mediassa käytyyn uutisointiin ja keskusteluun aiheesta, ja verrata aineistosta nousevia tuloksia aiempaan tutkimustietoon. Oletan viime vuosien koulumaailman muutosten näkyvän uutisoinnissa, mutta sen tarkastelu ei sisälly varsinaisiin tutkimuskysymyksiini.

Tarkastelen tutkimustuloksiani sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta eli tutkimusotteeni on konstruktionistinen. Tämä tarkoittaa, että mielenkiintoni aineistossa on erityisesti sen kulttuurisissa merkityksenannoissa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa, joissa todellisuutta rakennetaan, eli tarkastelen aineistoa sen luonnollisessa ympäristössä. Konstruktionistisessa näkökulmassa kielen ajatellaan tuottavan aktiivisesti todellisuutta, jonka ajatellaan rakentuvan kielellisessä vuorovaikutuksessa, eli teksteissä tuotetaan tekstin tuottajan tekemien valintojen kautta tietty versio todellisuudesta, koska kielellä voi myös tehdä konkreettisesti monia erilaisia asioita, kuten perustella ja oikeuttaa, puolustaa ja vaikkapa syyllistää. (Jokinen 2021.) Aineistoni koostuessa sekä uutisista, pääkirjoituksista että mielipiteistä, aineiston kirjoittajina on sekä toimittajia että yksityishenkilöitä. Toimittajat ovat kirjoittamissaan uutisissa muun muassa haastatelleet valitsemiaan asiantuntijoita, joiden mielipiteitä ja tutkimustuloksia he esittelevät ja

argumentoivat verraten niitä sekä nykyhetkeen että aiempiin mielikuviin koulumaailmasta. Aineiston mielipidetekstien kirjoittajat ovat yksityishenkilöitä, joiden esittämät näkemykset ja mielipiteet ovat sekä heidän omiaan että kehittyneet ja muodostuneet muun muassa juuri julkisuudessa käydyn keskustelun perusteella tai heidän omista kokemuksistaan.

Konstruktionistisessa lähestymistavassa aineiston ei oletetakaan olevan otos, joka edustaa kattavasti koko joukkoa, vaan sen ajatellaan olevan vain yksi näyte todellisuudesta. Tällöin tutkittavan aineiston koolla ei ole ratkaisevaa merkitystä, koska tutkimuksella ei ole tarkoituksena tehdä yleistyksiä, ainoastaan saada lisätietoja tietystä tutkijan määrittelemästä näkökulmasta. Helsingin Sanomista poimittu otos ei siis ole millään tavoin kattava, se antaa vain yhden näkökulman, erilaisia selitystapoja ja kertomuksia tutkittavalle aiheelle eikä tuloksia voi yleistää. Aineiston koolla ei toisaalta ole muutenkaan laadullisessa tutkimuksessa välitöntä vaikutusta siihen, onko tutkimus onnistunut vai ei (Jokinen 2021; Eskola & Suoranta 1998). Helsingin Sanomien tekstit tekevät koulupudokkuutta ilmiönä näkyväksi, mutta samalla myös osaltaan määrittävät siitä käytävää keskustelua. Sen ei myöskään yhtenä otoksena voi olettaa esittävän kaikkia aiheeseen liittyviä diskursseja, joista osa jää väijäämättä näkymättömiin. Oleellisinta on, että aineiston avulla pystytään vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja -tehtävään.

Tutkimukseni tavoitteena ei ole löytää tyhjentävää ratkaisua tai yhtä ainoaa vastausta koulupudokkuuteen tai sen ehkäisyyn, vaan pyrkimyksenä on saada mahdollisimman monipuolinen kuva aiheesta ja saada tietoa siitä, osataanko sosiaalihuolto linkittää koulupudokkuuden tukitoimiin.

3.2 Aineiston keruu ja kuvaus

Tutkimukseni aineistona on yhteensä 77 Helsingin Sanomien uutista, pääkirjoitusta ja mielipidekirjoitusta. Helsingin Sanomat valikoitui tutkimuksen aineistoksi, koska se on Pohjoismaiden suurin sanomalehti, joka tavoittaa päivittäin noin 700 000 lukijaa. Se on yksi luetuimmista ja luotetuimmista medioista Suomessa, ja näin ollen sen voi arvioida vaikuttavan melko paljon käytävään julkiseen keskusteluun ja mielipiteiden muodostamiseen (Sanoma Media Finland 2023; Matikainen ym. 2020:19).

Aineistohaussa käytin pääasiassa Kansalliskirjaston digitoituja arkistoja käyttöliittymän tarjoaman hakutoiminnon ja osumien käsittelyn helppouden vuoksi. Helsingin Sanomien omassa arkistossa artikkeleita oli huomattavasti vaikeampi käsitellä ja hallita. Haku tehtiin kahdesta arkistosta, koska Kansalliskirjaston aineisto käsitti hakuhetkellä Helsingin Sanomien

sisällön vain vuoden 2021 loppuun asti. Kansalliskirjaston aineisto oli Haka-tunnuksin käytettävissä, mutta Helsingin Sanomien oman hakutoiminnan käyttö vaati Helsingin Sanomien tilaajatunnuksia, jotta kaikki uutiset olivat löydettävissä. Tiedonhaku molemmista arkistoista tehtiin systemaattisesti ja se kuvataan tarkemmin seuraavassa kappaleessa. Digitoituja sanomalehtiarkistoja lähteenä käyttäessä on hyvä tiedostaa, että löydetty hakutulokset ovat riippuvaisia paljon järjestelmän hakutyökalusta. Tekstintunnistuksen laatu määrää sen, kuinka luotettava sanahaun tulos on. Sanahaut taas ovat tutkimuksen tekijän määrittelemiä ja sisältävät tässäkin tutkimuksessa ennakkokäsityksiä tutkittavasta aineistosta sekä siitä, mitä halutaan etsiä ja löytää. (Mähkä ym. 2022.)

Aineistohakua ennen mietin rinnakkaistermejä ja synonyymeja koulupudokkuudelle mahdollisimman kattavan hakutuloksen saamiseksi. Tällaisiksi arvioin muun muassa hakusanat *pinnari*, *runsaat poissaolot*, *koulunkäymättömyys*, *kesken jäänyt oppivelvollisuus*, *syrjäytymisuhan alla olevat lapset ja nuoret* sekä *kadonneet lapset*. Erilaisten koehakujen ja testihakulauseiden jälkeen hakutermeiksi valikoituivat lopulta *koulupudokkaat*, *koulupoissaolot*, *kesken jäänyt oppivelvollisuus*, *syrjäytymisuhka*, *pinnari* ja *koulua käymättömät*. Hakua tehdessä sanojen vartalon taivutus sallittiin hakutuloksissa. Aineistohaku Kansalliskirjaston ja Helsingin Sanomien oman arkiston hauilla tuotti edellä kerrotuilla hakusanoilla yhteensä 221 tulosta. Osumat jakautuivat eri hakusanoilla seuraavasti:

- Hakusanalla ”koulupudok*” osumia Kansalliskirjastosta 97 ja Helsingin Sanomien arkistosta 18. Näistä aineistoksi hyväksyttiin yhteensä 70 uutista, artikkelia, pääkirjoitusta tai mielipidettä.
- Hakusanalla ”koulupoissaol*” osumia Kansalliskirjastosta 12 ja Helsingin Sanomien arkistosta 5. Näistä aineistoksi hyväksyttiin yhteensä 6 uutista, artikkelia, pääkirjoitusta tai mielipidettä
- Haulla ”kesken jään* oppivelvollis*” osumia Kansalliskirjastosta 17 ja Helsingin Sanomien arkistosta 4. Näistä aineistoksi hyväksyttiin yhteensä 3 uutista, artikkelia, pääkirjoitusta tai mielipidettä
- Haku ”syrjäytymisuh*” osumia Kansalliskirjastosta 19 ja Helsingin Sanomien arkistosta 1. Näistä aineistoksi hyväksyttiin yhteensä 2 uutista, artikkelia, pääkirjoitusta tai mielipidettä

- Haulla ”koulua käymättöm*” osumia Kansalliskirjastosta 34 ja Helsingin Sanomien arkistosta 1. Näistä aineistoksi hyväksyttiin yhteensä 1 uutinen, artikkeli, pääkirjoitus tai mielipide.
- Haulla ”pinnar*” osumia Kansalliskirjastosta 23 ja Helsingin Sanomien arkistosta 4. Näistä aineistoksi ei hyväksytty yhtäkään.

Kävin nämä kaikki osumat aikajärjestyksessä vanhimmasta uusimpaan läpi ja luin ne ensimmäisen kerran silmäillen saadakseni selvyuden, soveltuvatko osumat tutkimukseni aineistoksi. Aineiston läpikäymisessä hyväksymiskriteerinä oli, että tekstin pitää käsitellä koulupudokkuutta joko kyseisellä termillä tai synonyymilla, ja että tekstissä on kyse nimenomaan oppivelvollisista eli alle 18-vuotiaista. Aineistoksi ei hyväksytty koulupudokkaista kertovia uutisia, joissa käsiteltiin täysi-ikäisiä koulun keskeyttäjiä. Aineistoksi ei myöskään hyväksytty kirja- ja elokuva-arvosteluja, vaikka ne olisivatkin käsitelleet koulupudokkuutta. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit kuvataan pelkistetysti taulukossa 2. Aineistoksi hyväksyttiin ensin 82 hakutulosta, mutta lopulta aineistoksi valikoitui yhteensä 77 hakutulosta (ks. täydellinen luettelo liitteessä 1).

Taulukko 2. Hyväksymis- ja poissulkukriteerit

Hyväksymiskriteerit	Poissulkukriteerit
Sisältää termin <i>koulupudokas</i> tai rinnakkaistermin	Ei sisällä termiä <i>koulupudokas</i> tai rinnakkaistermiä
Käsittelee koulupudokkuutta oppivelvollisuuden aikana	Käsittelee koulupudokkuutta oppivelvollisuuden jälkeen
On pääkirjoitus, uutinen, artikkeli, mielipide tms.	On elokuva- tai kirja-arvostelu

Aineistoa ei rajattu sen pienehkön määrän vuoksi mihinkään tiettyyn sanomalehden tekstilajiin, mutta kulttuurisivut suljettiin pois oletetun fiktiivisyyden takia. Ajallisesti aineisto ajoittuu vuosille 2017–2023, koska koulupudokkuus mainitaan Helsingin Sanomien uutisoinnissa hakujen mukaan ensimmäistä kertaa vasta vuonna 2017. Aineiston sisältö on esitetty vuosikohtaisesti taulukossa 3. Aineisto koostui yhteensä 77:stä Helsingin Sanomien tekstistä ajalla 17.2.2017-10.12.2023 ja sisälsi yhteensä 34 uutista, 13 pääkirjoitusta ja 30 mielipidekirjoitusta.

Tekstilajeina nämä edellä luetellut aineistot eroavat toisistaan. Uutinen kertoo ajankohtaisista asioista neutraalisti ja tiiviisti. Sanomalehtiartikkelit ovat uutisia laajempia asiatekstejä, jotka käsittelevät usein ajankohtaisia asioita, mutta niissä näkökulma on uutisia syväluotaavampi. Artikkelia varten toimittaja haastattelee eri asiantuntijoita tai muita tahoja ja vertailee eri lähteistä saatuja tietoja. (Helsingin Sanomat 2024.) Tässä tutkimuksessa uutiset ja artikkelit yhdistettiin samaan kategoriaan, koska niiden erottelua ei arvioitu tutkimuksen kannalta merkitykselliseksi.

Pääkirjoitus on lehden pääkirjoittajan kirjoittama tai hyväksymä teksti, joka kertoo lehden virallisen kannan johonkin ajankohtaiseen aiheeseen. Helsingin Sanomilla on useita eri pääkirjoitustekstien kirjoittajia. Pääkirjoitukset julkaistaan yleensä lehden aloitussivulla tai -aukeamalla. Mieli-pidekirjoituksella taas tarkoitetaan tekstiä, jonka kuka tahansa Helsingin Sanomien lukijoista on voinut laatia ja lähettää julkaistavaksi. Mieli-pidekirjoituksessa voidaan ottaa kantaa lähes mihin tahansa asiaan eikä sen kirjoittaminen vaadi asiantuntijuutta. (Helsingin Sanomat 2024.)

Taulukko 3. Aineiston vuosikohtainen sisältö

Julkaisuvuosi	Kokonaismäärä	Tekstilaji:		
		Uutinen	Pääkirjoitus	Mieli-pide
2017	7	3	3	1
2018	6	4	1	1
2019	10	3	1	6
2020	27	6	3	18
2021	13	8	4	1
2022	7	4	-	3
2023	7	6	1	-

Aineistoon tai sen yksittäiseen osaan viitataan tässä tutkimuksessa sanalla *teksti*. Sanalla *teksti* voidaan tarkoittaa niin puhuttua kuin kirjoitettua kokonaisuutta, mutta tässä tutkimuksessa sillä tarkoitetaan nimenomaan kirjoitettua mediatekstiä. Mediatekstejä voidaan käyttää aineistona, kun halutaan esimerkiksi tutkia kulttuurisesti tuotettujen merkitysten erittelyä tai analysoida kokemuksia. (Vuori 2021a.) Mediatekstejä tutkimalla voidaan saada selville puhetapoja, joilla eri asioista ja aiheista julkisesti kirjoitetaan. Lisäksi mediatekstejä tutkiessa on huomioitava, että lauseita ja sanoja voidaan tulkita lukuisilla eri tavoilla riippuen asiayhteydestä. Samasta asiasta voidaan myös puhua monin eri tavoin eikä näitä toisistaan poikkeavia näkemyksiä tai kuvauksia voida koskaan asettaa paremmuusjärjestykseen.

Asiayhteys, jossa kieltä käytetään, antaa sanoille ja lauseille niiden merkityksen. Kielen avulla voidaan eri tilanteissa väittää jotakin todellisuudesta ja tämä väittäjä saa omat tilannekohtaiset merkityksensä ajassa ja paikassa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineistoon on siis suhtauduttava kriittisesti ja käsiteltävä sitä objektiivisesti. Tässä tutkimuksessa mediatekstistä halutaan kuitenkin analysoida vain erilaisia näkökulmia, joilla koulupudokkuudesta keskustellaan, ei niinkään tapaa tai ilmaisuja, joilla puhutaan. Koottu aineisto on suppea otos tämän tutkimuksen aiheesta.

Tutkimukseni aineisto ajoittui seitsemän vuoden ajalle. Aineiston sisällöissä oli huomattavissa vuosikohtaisia eroja. Erot toisaalta näkyivät osin myös uutisoinnin määrässä. Vuonna 2020 Suomeen iski muun maailman lailla koronapandemia ja samanaikaisesti käytiin poliittistakin keskustelua siitä, tulisiko oppivelvollisuutta laajentaa vai ei. Keskustelu koulupudokkuuden ympärillä olikin juuri vuonna 2020 vilkkainta. Myös vuonna 2021 koulupudokkuus kirvoitti ajatuksia muita vuosia enemmän, mutta muutoin koulupudokkuus esiintyi uutisoinnissa vain 6–10 kertaa vuodessa. Valtaosa käyttämäni aineiston mielipidekirjoitusten kirjoittajista ilmoitti olevansa joko nykyistä tai eläköitynyttä opetushenkilöstöä eli luokanopettajia, lukion lehtoreita, erityisopettajia ja rehtoreita. Lisäksi kirjoittajina oli muun muassa opinto-ohjaajia, psykologeja, lastenpsykiatrian erikoislääkäreitä, koulunkäyntiavustajia, sairaanhoitajia, poliisi ja kansanedustajia. Vain seitsemän kirjoittajaa jätti ilmoittamatta tarkemmin ammattinsa tai asemansa. Yksikään mielipidekirjoittaja ei ilmoittanut olevansa eikä yksikään teksti viitannut millään tavoin siihen, että kirjoittaja olisi ollut oppilas, jota tutkittava aihe koskisi.

3.3 Tutkimusmenetelmä

Tämän tutkimuksen analyysimenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voi soveltaa melkein kaikkeen laadulliseen tutkimukseen ja se soveltuu hyvin monenlaisen aineiston analyysimenetelmäksi (Elo ym. 2022, 216). Sisällönanalyysissä keskitytään siihen, mitä mistäkin tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä kerrotaan ja se soveltuu perustietojen hakumenetelmäksi. Tyypillisiä sisällönanalyysin tutkimuskysymyksiä ovat esimerkiksi asioita ja ilmiöitä määrittelevät kysymyssanat, kuten millainen, mikä tai mitkä. (Eskola & Suoranta 1998; Elo ym. 2022, 217.) Sisällönanalyysissä on kyse siitä, että aineistosta halutaan tietoja ja niitä etsitään esittämällä aineistolle kysymyksiä. Kysymyksillä aineisto hajotetaan pienemmiksi palasiksi, minkä jälkeen paloja uudelleen kokoamalla yritetään saada esiin merkityksiä, jotka eivät muutoin tulisi välttämättä suoraan esille. (Koskinen 2014.)

Sisällönanalyysiä voidaan tehdä kolmesta eri lähtökohdasta: aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Aineistolähtöisessä eli induktiivisessa sisällönanalyysissä aineisto ohjaa analyysin tekoa. Tämä tarkoittaa, että aineistosta pyritään nostamaan esiin siellä olevia merkityksiä aiemmasta teoriasta huolimatta tai sellaisen ohjailematta. Teorialähtöisessä eli deduktiivisessa sisällönanalyysissä taas aineistoa tarkastellaan koko prosessin ajan teorialähtöisesti ja löydöksiä verrataan olemassa olevaan teoriaan. (Koskinen 2014.) Teoriaohjaavassa eli abduktiivisessa sisällönanalyysissä taas analyysin aikana työtä ja ajattelua ohjaavat sekä teoria että aineisto. Tällöin analyysiyksiköt usein nousevat aineistosta, mutta niiden tulkintaa ja teemoittelua ohjaa teoria. Teoriaohjaavuus voi toteutua myös niin, että analyysi tehdään aineistolähtöisesti, mutta lopuksi aineiston perusteella tehdyt havainnot sidotaan teoriaan. (Vuori 2021b; Elo ym. 2022, 216–217.) Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä voi olla kannattavampaa käyttää teorialähtöisten sisällönanalyysien sijaan silloin, kun tutkittavasta aiheesta ei ole paljoa aiempaa tutkimusta. (Eskola & Suoranta 1998; Elo ym. 2022, 218). Tästä syystä tämän tutkimuksen analyysimenetelmänä käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysiä; tutkittavasta asiasta halutaan perustietoa eikä aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aiemmalla tutkimustiedolla ole välttämättä merkitystä analyysin kannalta (Tuomi & Sarajärvi 2018).

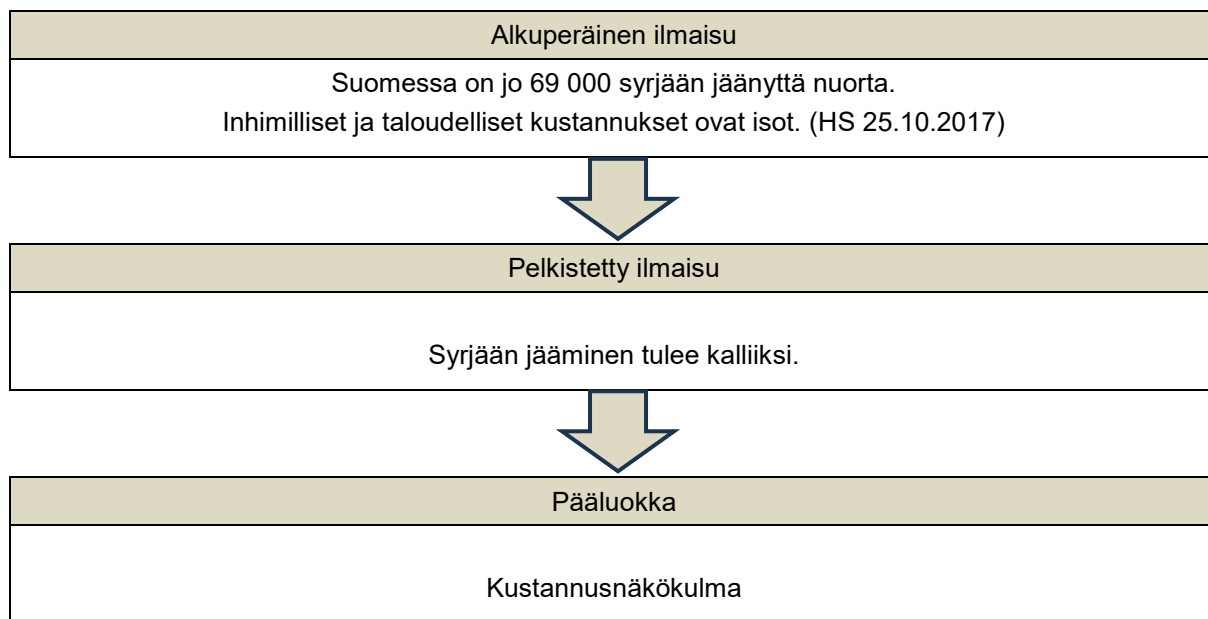
Sisällönanalyysin voidaan ajatella etenevän kolmiportaisesti ja nämä portaat ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely eli klusterointi, ja teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi (Tuomi & Sarajärvi 2018). Menetelmäkirjallisuudessa vaiheita voidaan kuvailla myös valmistelu-, analysointi- ja raportointivaiheiksi (esim. Elo ym. 2022, 218–219.), mutta prosessin kulku on kuitenkin molemmissa luokitteluissa sama.

Laadullisessa tutkimuksessa kaikki analysointi alkaa aineiston järjestämisestä ja läpikäymisestä sekä tarvittaessa aineiston muokkaamisesta käsiteltävään muotoon eli esimerkiksi litteroimisesta (Elo ym. 2022, 219.) Tämän jälkeen aineisto pelkistetään eli tutkimuksen kohteena olevasta aineistosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois, mikä käytännössä tarkoittaa joko aineiston paloittelua tai tiivistämistä. Pelkistämisessä on kuitenkin varottava alkuperäisen ilmaisun merkityksen muuttamista, koska vaikka pelkistämisen tarkoituksena onkin karsia aineistosta kaikki tutkimukselle epäolennainen pois tulkintaa häiritsemästä, alkuperäisilmaisun ajatusta ei pidä muuttaa. (Elo ym. 2022, 218; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Pelkistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään. Tämä tehdään vertailemalla löydettyjä ilmaisuja ja etsimällä niistä sekä samankaltaisuuksia että eroavaisuuksia. Aineistosta pyritään tällä tavoin löytämään kaikki ne ilmaisut, jotka vastaavat päätettyihin tutkimuskysymyksiin. Aineistoa jäsennellään esimerkiksi värikoodein, alleviivauksin tai muilla merkinnöin. (Elo ym. 2022, 218; Tuomi & Sarajärvi 2018.) Samaa tarkoittavista ilmaisuista muodostetaan ryhmiä, alaluokkia, joita vertaillaan edelleen ja yhdistellään luomalla uusia sopivia ryhmiä eli yläluokkia. Myös yläluokkia vertaillaan ja yhdistellään uusiksi ryhmiksi eli pääluokiksi. Tätä luokittelua jatketaan niin kauan kuin se tutkimuksen kannalta on olennaista. Näin tehtävässä luokittelussa aineisto tiivistyy huomattavasti. Ryhmittelyvaihetta seuraa aineiston käsitteellistäminen eli vaihe, jossa valikoidun tiedon perusteella muodostetaan käsitteitä. (Elo ym. 2022, 218–219; Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Tämän tutkimuksen analyysivaiheessa aineistoa luettiin läpi useita kertoja. Aivan ensimmäiseksi aineisto kuitenkin järjestettiin aikajärjestykseen ja varmistettiin vielä kerran, että aineisto liittyy tutkimustehtävään. Tämän jälkeen aineistosta alleviivattiin suoraan koulupudokkuuteen liittyvät ilmaukset, minkä myötä aineistosta pudotettiin kolme jo aiemmin hyväksyttyä tekstiä, koska niiden arvioitiin menevän sittenkin ohi aiheen. Alleviivauksen jälkeen aineisto käytiin läpi tutkimuskysymysten avulla eli yritettiin löytää vastauksia kysymyksiin, millä näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja keskustellaan, ja millä tavoin sosiaalihuolto tässä näyttäytyy. Koska jo näillä aineiston luvuilla oli löydettävissä joitain selkeitä teemoja, päätin alkaa käsitellä aineistoa miellekarttojen avulla. Tein miellekartat jokaiselle aineistovuodelle erikseen, koska koin sen selkeyttävän tutkimuksen kannalta olennaisten asioiden hahmottamista.

Tämän jälkeen aloin verrata miellekarttoja keskenään ja koota havaitsemiani teemoja ja niiden alle asettuneita aiheita erilaisiin ryhmiin yhteisten merkitysten perusteella. Eri sanoin sanoitettuja, mutta samaan asiaan viittaavia ilmaisuja yhdistettiin samaan ryhmään, minkä jälkeen ilmauksista muodostettiin tarvittaessa ala- ja yläluokkia ja lopulta käsitteet yhdistettiin pääluokiksi, joiden katsottiin kuvaavan ryhmän ilmaisuja. Näin toimimalla, eli käsitteitä yhdistelemällä, pyrittiin löytämään vastaus esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Tämän jälkeen tutkimustuloksia verrattiin tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja olemassa olevaan tietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Esimerkki tämän tutkimuksen analyysin etenemisestä on annettu kuviossa 1.

Kuvio 1. Esimerkki sisällönanalyysin etenemisestä

Raportointivaiheessa tutkimuksen tulokset käydään läpi suhteessa tutkimuskysymyksiin ja tuloksia verrataan myös aiempaan tutkimukseen (Eskola & Suoranta 1998). Elon ym. (2022, 220) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi tuloksia on hyvä pyrkiä esittämään myös taulukoin, ja he suosittavat myös suorien aineistolainauksen käyttöä. Näillä on tarkoitus vahvistaa analyysin luotettavuutta ja yhteyttä alkuperäisaineistoon.

3.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Koska käytän aineistona jo olemassa olevia uutisia ja mielipidekirjoituksia, jotka on julkaistu suurimmassa valtakunnallisessa printtimediassa, eettisyys on osin jo lähtökohtaisesti varmistettu. Vaikka aineistoon sisältyy pääkirjoituksia ja mielipidekirjoituksia, on nekin käyty lehden toimituksessa etukäteen ennen julkaisua läpi. Tutkimuksen kannalta ei ole olennaista, kuka yksittäinen henkilö analyysiini päätyneet tekstit on kirjoittanut, käsittelen tekstejä ainoastaan toimittajan tai yksityishenkilön kirjoittamina teksteinä. Julkisen sanan neuvosto (JSN) valvoo journalistien ohjeiden noudattamista, mutta koska neuvosto antaa tarvittaessa vain huomautuksen hyvän journalistisen tavan rikkomisesta, tulee minun kuitenkin myös itse varmistaa, että mahdolliset lainaukset ja käytettävät termit kunnioittavat ihmisarvoa eivätkä muutenkaan loukkaa kenenkään oikeuksia (Kallinen & Kinnunen 2021 ja STT 2023). Aineistoni on myös vertaisarvioimatonta, joten minun tulee oman työni luotettavuuden lisäämiseksi varmistaa huolellinen lähdeviitteiden merkitseminen, jotta käytetty aineisto on helposti löydettävissä ja haku toistettavissa.

4 Tulokset

Tässä luvussa käyn läpi tutkimustulokset. Aineiston analyysia ohjasivat tutkimukseni tutkimuskysymykset, jotka olivat: ”Millaisilla näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja käydään keskustelua Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023” ja ”Millä tavoin sosiaalihuolto tässä koulupudokasuutisoinnissa ja -keskustelussa näyttäytyy?” Nämä kysymykset ohjasivat koko prosessia.

4.1 Yleiskuvaus uutisoinnista ja keskustelusta

Aineistoksi valikoitui 77 erilaista Helsingin Sanomien tekstiä. Vuonna 2017 keskustelu koulupudokkuudesta liittyi pääosin työelämään, jossa koulutuksen puute nähtiin esteenä työllistymiselle: ”Olennainen syy työelämästä putoamiseen on nimenomaan koulutuksen ja osaamisen puute.” (Helsingin Sanomat, jatkossa HS, 17.2.2017). Koulutuksen merkityksen todettiin olevan valtava, kouluttamaton ei voi työllistyä, mutta toisaalta esiin nostettiin myös oppilaiden puutteelliset opiskelutaidot ja peruskoulun suorittaminen rimaa hipoen (mm. HS 17.2.2017; HS 6.10.2017 & HS 25.10.2017). Poliittisissa puheenvuoroissa nostettiin esiin huoli nuorten lisääntyneistä työkyvyttömyyseläkkeistä (HS 2.9.2017 & HS 25.10.2017).

Vuonna 2018 puhututti raha tai ennemminkin sen puute. Rahapulan kerrottiin estävän monen nuoren jatkon toisen asteen koulutukseen ja toisaalta vauva-ajan köyhyyden todettiin voivan vaikuttaa koulupudokkuuden todennäköisyyteen (mm. HS 21.3.2018; HS 23.8.2018; HS 1.6.2018). Kevään päättäjäsiviikonlopun pääkirjoituksessa pohdittiin edellisvuoden tavoin siirtymistä kouluasteelta toiselle ja sille riittävän tuen varmistamista (HS 1.5.2018). Vuoden 2018 koulupudokasuutisoinnissa mainittiin ensimmäistä kertaa suunnitelmat oppivelvollisuuden laajentamisesta ja siinä myös kyseenalaistettiin muutoksen vaikuttavuusmahdollisuudet koulupudokkuuteen (HS 1.6.2018; HS 8.11.2018). Maahanmuutto liitettiin yhdessä pääkirjoituksessa löyhästi koulupudokkuuteen (HS 5.6.2018).

Vuosi 2019 keskittyi toiveisiin opettajin työrauhasta (HS 27.3.2019; HS 6.6.2019; HS 17.10.2019) ja epätasa-arvoisista mahdollisuuksista hankkia toisen asteen opintojen opiskelutarvikkeita (HS 2.2.2019; HS 4.6.2019; HS 6.6.2019). Lisäksi keskustelua herätti tukitoimien pirstaleisuus (HS 27.3.2019) ja varhaisen tuen tärkeys (HS 27.3.2019; HS 4.6.2019; HS 6.6.2019).

Vuoden 2020 alusta maailmaa murjoi koronapandemia. Koulupudokkuusuutisointi ja -keskustelu koostuikin monenlaisesta huolesta. Joukkoon mahtui myös kustannuskeskustelua siitä, onko oppivelvollisuuden laajentamiseen varaa ja jos ei, mihin rahat pitäisi mieluummin laittaa (HS 8.6.2020; HS 13.9.2020; HS 2.10.2020; HS 3.11.2020). Keskustelussa tuotiin esiin koronan vaikutuksia tulevaisuudessa ja sitä kautta koulupudokkuuden uhkan lisääntymistä (mm. HS 10.4.2020; HS 26.4.2020; HS 30.5.2020; HS 9.8.2020). Lisäksi keskustelua käytiin siitä, onko koulupudokas terminä sovelias vai ei (HS 29.9.2020; HS 11.10.2020).

Oppivelvollisuuden laajentamisesta päätettiin vuonna 2020. Tämä näkyi vuoden 2021 uutisoinnissa, jossa kiistely oppivelvollisuuden laajentamisen hyödyistä ja haitoista vaiken i oikeastaan lähes kokonaan ja tilaa saivat ennemminkin artikkelit siitä, mitä oppivelvollisuuden laajentaminen tulee käytännössä tarkoittamaan (mm. HS 22.1.2021; HS 8.8.2021; HS 31.8.2021). Kesäkuussa Suomessa pidettiin kuntavaalit, mikä näkyi uutisoinnissa puolueiden vaalilupauksina koulupudokkuuden kitkemiseksi (HS 25.5.2021).

Vuonna 2022 koulupudokkuuskeskustelu yhdistyi jonkin verran sosiaalihuoltoon. Etenkin lastensuojelu oli keskustelussa esillä ja pohdittavana oli sen kalliit kustannukset (mm. HS 7.6.2022, HS 9.6.2022; HS 17.11.2022). Huoli koulupudokkuudesta vaimeni tänä vuonna selkeästi ja keskustelua käytiin yleisesti nuorten hyvinvoinnista sekä riittävästä ja oikea-aikaisesta tuensaannista (mm. HS 17.11.2022; HS 3.12.2022). Keskustelua käytiin myös riittävästä kouluressursseista ja poliisien lisääntyneistä tehtävistä nuorten parissa (HS 9.12.2022).

Vuonna 2023 koulupudokkuuskeskustelu rakentui koulujärjestelmän ympärille. Keskustelu pyöri pääosin sen ympärillä, miten peruskoulua tulisi uudistaa ja parantaa, jotta sen totaalinen rapautuminen estettäisiin (mm. HS 21.5.2023; HS 9.8.2023; HS 10.12.2023). Aineistossa oli lueteltuna lukuisia ongelmia ja ennakoivia haasteita polulla koulupudokkuuteen, ja sekä keskusteluissa että uutisoinnissa ääneen pääsivät pääosin opettajat (mm. HS 5.2.2023; HS 21.5.2023; HS 31.7.2023; HS 10.8.2023).

4.2 Koulupudokaskeskustelun eri näkökulmat

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli ”Millaisilla näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja käydään keskustelua Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023?”. Aineistossa oli havaittavissa erilaisia teemoja, joilla koulupudokkuudesta keskusteltiin. Nimesin nämä teemat näkökulmiksi ja muodostin niistä pääluokkia, jotka nimesin huoli-, koulu-, työelämä-

ja kustannusnäkökulmiksi. Näkökulmien määrittely ei ollut täysin yksiselitteistä, koska osa teemoista limittyi toisiinsa, kuten esimerkiksi koulu- ja kustannusnäkökulmat. Käyn seuraavaksi läpi nämä näkökulmat ja esittelen niihin sisältyvän aineiston. Näkökulmien kuvauksiin on lisätty tekstiotteita konkretisoimaan käytyä keskustelua ja uutisointia.

Huolinäkökulma

Huolinäkökulman alle asemoituivat tekstit yleisestä huolesta koulupudokkuuden ympärillä mutta myös sen seurauksista. Jonkinlaista selkeästi määriteltyä huolta esitettiin yhteensä 26 tekstissä ja seurauksia esiteltiin tai arvioitiin 8 tekstissä, ja nämä tekstit jakautuivat aineiston jokaiselle vuodelle. Teksteissä kirjoittaja selkeästi ilmaisi joko olevansa jostain tietystä asiasta huolissaan tai viittasi johonkin tiettyyn huoleen. Huolinäkökulman tekstit olivat kuitenkin yleisesti melko abstrakteja ja pääasiassa erilaisten huolten luettelemista.

Huolinäkökulman teksteissä tuotiin esille, kuinka koulupudokkuudesta on oltu huolissaan jo vuosia. Keskusteluun nostettiin myös huoli siitä, miksi tehdyt toimenpiteet eivät ole vaikuttaneet, vaikka koulupudokkuus ilmiönä on tunnistettu ja tiedossa, ja siihen on pyritty vaikuttamaan. Keskustelussa pohdittiin, mihin resurssit ovat kadonneet, kun tuloksia ei ole saatu.

”Koulupudokkaista ja syrjäytyvistä nuorista on Suomessa kannettu huolta jo vuosia. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa kyllä tunnistetaan oppimisvaikeudet ja sosiaalisten taitojen heikko kehitys, mutta nykyiset tukijärjestelmät eivät kykene auttamaan nuoria riittävän tehokkaasti.” (HS 17.2.2017, pääkirjoitus)

”Koulupudokkuudesta on puhuttu vuosia, nuorten ohjausta on tehostettu ja erilaisia tukiverkostoja on kehitetty.” (HS 2.6.2017, pääkirjoitus)

”Pelkän peruskoulun päättötodistuksen varaan on jäänyt huomattava määrä nuoria. – – Ongelmasta on puhuttu jo vuosia.” (HS 1.6.2018, pääkirjoitus)

Huolinäkökulma piti sisällään myös keskustelua siitä, kuinka liian moni nuori jää ilman toisen asteen tutkintoa. Aineistossa huoli koski niin perusopetuksen varaan jääviä kuin toisen asteen opiskelun keskeyttäneitäkin. Tämä keskustelu yhdistettiin aineistossa usein syrjäytymiseen, jota pidettiin koulupudokkuuden melko todennäköisenä seurauksena. Koulupudokkuuden pelättiin vaikuttavan vahvasti myös työllistymiseen, mutta useassa tekstissä koulupudokkuus ja syrjäytyminen yhdistettiin.

”Esimerkiksi nuorten syrjäytyminen ja koulupudokkuus eivät ole vähentyneet –.”
(HS 20.11.2027, mielipide)

”Koulupudokkaat ovat vaarassa syrjäytyä.” (HS 13.9.2020, mielipide)

”Esimerkiksi koulupoissaolojen ehkäiseminen on tärkeä keino vähentää nuorten syrjäytymistä.” (HS 5.2.2021, pääkirjoitus)

Uutisartikkelit käsittelivät ennen oppivelvollisuus uudistusta huolta nivelvaiheiden tuen tärkeydestä koulupudokkuuden ehkäisyssä, mutta mitään konkreettisia tukitoimia huolipuhe ei kuitenkaan esittänyt. Tämä toisen asteen tutkinnon puuttumiseen ja sitä kautta syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvä huoli loppui vuoden 2021 oppivelvollisuuslain uudistuksen jälkeen.

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia lisäsi hetkellisesti huolinäkökulmaan sijoittuvien tekstien määrää. Pandemian aikaisissa teksteissä huoli kohdentui koronan seurauksiin. Eniten huolissaan oltiin eristyksen aiheuttamista pitkistä poissaoloista, joiden seurauksena lapset ja nuoret jäivät ilman riittävää tukea ja mielenterveysongelmien pelättiin lisääntyvän.

”Koulupudokkuus on tässä tilanteessa todellinen riski osalle lapsista. Sosiaalinen eristäminen vaarantaa lapsen kehitystä ja mielenterveyttä etenkin silloin, kun kotona ei ole kannustavia, turvallisia aikuisia.” (HS 26.4.2020, mielipide)

Lainauksen huoli toistui eri muodossa yhteensä 10 tekstissä. Korona oli sulkenut koulut ja pakottanut lapset ja nuoret etäopetukseen. Huoli muodostui kotien olosuhteista ja kouluun palaamisen onnistumisesta. Teksteissä puhuttiin kadonneista oppilaista ja keskustelua käytiin siitä, kuinka niillä, joilla oli jo ennen koronaa vaikeaa, tilanteet pahentuivat. Huolinäkökulmaan sijoittui myös uutisointi ja mielipiteet etäopetuksen soveltumattomuudesta kaikille ja kuinka sen ajateltiin lisäävän koulupudokkuuden riskiä. Toisaalta katseita kohdennettiin myös jo tulevaisuuteen, aikaan koronan jälkeen, ja huolta kannettiin siitäkin, miten koululaisia tuetaan riittävästi koronan jälkeen ja miten kaikki oppilaat saadaan takaisin kouluun. Kesällä 2021 Suomessa pidettiin kunnallisvaalit ja koulupudokkuushuoli näyttäytyi myös puolueiden vaaliohjelmissa. Poliitikkojen lausunnot toistivat samoja huolia kuin koronavuoden 2020 aineiston huoli.

Kokonaisuudessaan huolinäkökulman uutisointi ja keskustelu liittyi aina johonkin toisen asian ympärillä olevaan huoleen, jossa koulupudokkuus nostettiin esiin yhtenä todennäköisenä

seurauksena esitetylle huolelle, kuten esimerkiksi koulujen riittäville resursseille ja oppimisen tuelle. Huoli koulupudokkuudesta yhdistettiin poikkeuksetta huoleen syrjäytymisestä ja sen seurauksista sekä kustannuksista. Huolipuheen esittäjät olivat pääosin toimittajia, poliitikkoja ja opettajia. Huolipuhetta esitettiin yleisellä tasolla eikä keskusteluun osallistuneet ne, joihin huolinäkökulman huoli kohdennettiin. Huolta esitettiin siis toisten puolesta, ei omakohtaisista kokemuksista.

Koulunäkökulma

Koska tämä tutkimus käsittelee uutisointia ja keskustelua koulupudokkuudesta, koulu esiintyi tavalla tai toisella jokaisessa aineistoon hyväksytyssä tekstissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että aineiston jokainen teksti olisi asetunut koulunäkökulmaan. Tämän näkökulman alle sijoittuivat tekstit koulun vaikutuksesta koulupudokkuuteen esimerkiksi opetuksen ja riittävän tuen näkökulmasta, sekä tekstit koulun mahdollisuuksista ehkäistä koulupudokkuutta tai muulla tavoin ratkaista ongelmaa. Lisäksi tekstit oppivelvollisuuden laajentamisesta asemoituivat tämän näkökulman alle, koska keskustelu aiheen ympärillä kiinnittyi vahvasti koulun toimintatapoihin ja tukitoimiin koulupudokkuuden ehkäisyssä.

Koulunäkökulmaan sijoittuvia tekstejä oli yhteensä 49. Osassa näitä tekstejä kirjoitettiin kaikista näkökulman alle sijoittuvista aiheista. Kouluun ja opetukseen viitattiin 21 tekstissä, syihin 15:ssä ja ehkäisy- ja ratkaisukeinoihin 35 tekstissä. Oppivelvollisuuden laajentamista jollain tavoin koulupudokkuuteen liittyen käsiteltiin yhteensä 18 tekstissä ja koulun uudistamistarvetta pohdittiin 13 tekstissä. Lisäksi suoraan koulun kehittämis- ja uudistamistarpeisiin viitattiin kahdeksassa tekstissä.

Teksteissä koulupudokkuutta haluttiin estää lisäämällä toisen asteen koulutusmahdollisuuksia, mutta myös mahdollistamalla peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheen koulutukseen eli entiselle kymppiluokalle pääsy sellaisillekin oppilaille, joilla ei peruskoulun päättötodistusta syystä tai toisesta ollut. Teksteissä arvioitiin, että peruskoulua on vahvistettava ja että opettajien on annettava keskittyä perustehtävään eli perustaitojen opetukseen, jotta yksikään nuori ei putoaisi koulutuksesta pois. Tämä oli havaittavissa sekä ennen että jälkeen oppivelvollisuuslain uudistuksen vuonna 2021. Oppilaiden todettiin pääsevän aivan liian heikoin taidoin läpi peruskoulun, minkä nähtiin ennemminkin olevan syy koulupudokkuudelle kuin peruste oppivelvollisuuden laajentamiselle ja vaikka teksteissä viitattiin koulupudokaslukumäärissä myös toisen asteen keskeyttäneisiin, haettiin näissäkin teksteissä ratkaisuja jo alemmilta koulutasoilta.

”Peruskoulun läpäisee edelleen nuoria, joilla on puutteelliset luku- ja kirjoitustaidot tai heikot matematiikan perustaidot.” (HS 17.2.2017, pääkirjoitus)

”Jokainen opinnoistaan pudonnut – siis vuosittain vajaa 5000 nuorta – on liikaa. Mielestäni ongelmaa ei kuitenkaan ratkaista sillä, että tehdään toisen asteen opinnoista pakollisia. [– –] Erityisesti perustaitojen, lukemisen ja kirjoittamisen, taso on saatava nousemaan.” (HS 30.5.2020, mielipide)

”Oppimistulosten heikkeneminen johtuu myös siitä, että peruskoulussa rima on laskettu liian alas, sanovat monet koulukomitean opettajat.

– Päättöarvioinnin kriteereistä näkee, että peruskoulun pääsee vaikka kantamalla läpi.” (HS 21.5.2023, uutinen)

Koulunäkökulmassa uutisointi ja keskustelu keskittyi pitkälti vuonna 2021 toteutuneeseen oppivelvollisuuden laajentamiseen, pääosin sitä ennakoiden ja sen hyödyistä ja haitoista kiistellen. Tekstejä itse oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutuksista koulupudokkuuteen oli yhteensä 18, mutta tämän lisäksi oppivelvollisuutta sivuttiin lukuisissa muissa koulunäkökulman teksteissä. Oppivelvollisuuden laajentamista sekä puolustettiin että vastustettiin. Keskustelussa nousi eniten esiin se, että pelkkä oppivelvollisuuden laajentaminen ei riitä estämään koulupudokkuutta, vaan on myös varmistettava, että kouluilla on riittävät resurssit, eikä vain oppitarvikkeisiin vaan tukeen, jonka tarpeen arvioitiin lisääntyvän. Etenkin vuoden 2020 mielipidekirjoituksissa, joissa kirjoittajina korostui opettajat, peräänkuulutettiin opinto-ohjauksen vahvistamista oppivelvollisuuslain uudistuksen sisältämän ohjausveloitteen myötä.

Teksteissä pohdittiin myös paljon sitä, onko oppivelvollisuuden laajentaminen lainkaan ratkaisu koulupudokkuuteen. Tätä käsiteltiin yhteensä 13 tekstissä.

”Mitä ratkaisua pakko tuo siihen ongelmaan, jos nuori ei eri syistä koe koulutusta motivoivaksi tai koulua paikaksi, jossa hänen on hyvä olla, tai jos elämässä on niin monia koulutukseen kiinnittymistä haittaavia tekijöitä ja pahoinvointia?” (HS 6.11.2027, uutinen)

”Mutta auttaisivatko oppivelvollisuusiän pidentäminen tai viisivuotiaiden esikoulu juuri koulupudokkaita? – – Jos nuori ei ole yhdeksän vuoden aikana peruskoulussa menestynyt opinnoissa tai ylipäätään motivoitunut opiskelusta, miksi tilanne

muuttuisi, jos hänet pakotetaan jatkamaan koulunkäyntiä vielä muutama vuosi lisää?”
(HS 1.6.2018, pääkirjoitus)

”Onko ainoa lääke koulupudokkaille oppivelvollisuuden pidentäminen? Nuorten näkökulmasta pidentäminen voi tuntua enemmän rangaistukselta kuin palkinnolta.”
(HS 17.7.2020, mielipide)

Näissä yllä kuvatuissa teksteissä kaivattiinkin usein riittävää tukea koulunkäyntiin jo varhaisemmassa vaiheessa. Monissa samaan aiheeseen liittyvissä teksteissä esitettiin, kuinka peruskoulun päättyessä oltiin jo liian myöhässä ja koulupolun pidentämistä pidettiin lähinnä rahan tuhlausena koulupudokkuuteen liittyvien ongelmien ratkaisuisissa.

”Opettajat erottavat jo varhain ne, joille koulunkäynti on hankalaa. Kyetäänpö koulussa tukemaan, kannustamaan ja motivoimaan riittävästi näitä oppilaita?” (HS 1.6.2018, pääkirjoitus)

”Hallituksen olisi pitänyt varata kaikki mahdolliset paukut esikouluun ja alakouluun. On myöhäistä tarttua oppimisen ja motivaation ongelmiin vasta koulupolun loppupäässä. Pudokkaat on poimittava ajoissa erityistoimien ja avun kohteiksi.” (HS 4.6.2019, mielipide)

”Kaikille maksuttoman toisen asteen sijaan resurssit kannattaisi kohdistaa potentiaalisten koulupudokkaiden tukemiseen jo varhaisessa vaiheessa. [– –] Liikenevät eurot tulee sijoittaa tällaista tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden opintopolun turvaamiseen. Kohdistetusti tukea tarvitseville, ei perusteettomasti kaikille.” (HS 23.5.2020, mielipide)

”Oppivelvollisuuden pidentäminen on kuitenkin viemässä kuntien resurssit oppimateriaalien hankintaan, koulukyyteihin ja muuhun vastaavaan. [– –] Toisella asteella on kenties pian maksuttomat – mutta eivät ilmaiset – oppimateriaalit. Sen seurauksena ei ehkä ole varaa palkata kouluihin nykyistäkään määrää vaikkapa kouluavustajia tai muita tärkeitä aikuisia.” (HS 13.9.2020, mielipide)

Toisaalta tukea kaivattiin muutenkin riittävästi kouluihin, ei vain oppivelvollisuuden laajentamisen yhteyteen. Lisäksi teksteissä pohdittiin, pystytäänkö ja osataanko kouluissa tunnistaa poissaolojen takana olevia syitä, jotka voivat vaikuttaa oppilaiden

koulupudokkuuteenkin. Tätä riittävää tukea kaipasivat mielipiteissä niin huolestuneet vanhemmat kuin entiset ja nykyiset opettajatkin.

Erilaisia syitä koulupudokkuuden taustalle esitettiin yhteensä 16 tekstissä. Syiksi koulupudokkuudelle esitettiin muun muassa kiusaamista, oppimisvaikeuksia, kouluviihtyvyyttä, riittävän avun ja tuen puutetta, yksinäisyyttä ja terveysongelmia, ylisukupolvista huono-osaisuutta, koulun heikkoa tasoa ja vanhempien sosioekonomista taustaa.

”Taustalla voi olla esimerkiksi nuoren masennus, muu sairaus tai vaikea elämäntilanne.” (HS 27.3.2019, uutinen)

”Yleisin syy koulupudokkuuteen on psyykkisissä oireissa.” (HS 10.9.2020, uutinen)

Syyt koulupudokkuudelle pysyvät kirjoitusvuodesta huolimatta samoina yhtä lukuun ottamatta. Ennen oppivelvollisuuden laajentamisesta tehtyä päätöstä koulupudokkuuden syyksi esitettiin myös toiselle asteelle siirryttäessä koulutarvikkeiden kallista hintaa, mutta tämä katosi koulupudokkuuden taustasyistä vuoden 2020 jälkeen.

Koulunäkökulman alle sijoittui myös teksti, joka asettui ajallisesti koronapandemian ensimmäiselle keväälle, mutta joka käsiteli useammassa tekstissä esiin tullutta, koko koulumaailmaa yleisesti koskevaa asennemuutosta:

”Koulupudokkaat ovat uusi normaali. On kauheaa huomata, että jos alakouluikäinen ei ilmesty koulun kuukausiin, sitä ei nykyään hämmästellä hirveästi.” (HS 31.5.2020, uutinen)

Myös toisissa teksteissä esitettiin yhteiskunnan muutoksia syyksi sille, että koulupudokkuus ylipäänsä ilmiönä on mahdollinen. Koulumaailmaan kohdistuvat leikkaukset nähtiin syynä sille, ettei kouluissa enää pystytä konkreettisesti seuraamaan, mitä lasten elämässä tapahtuu, eikä perheiden todellisia tilanteita tunneta.

Koulunäkökulman teksteissä toisaalta nähtiin myös mahdollisuuksia vaikuttaa koulupudokkuuteen. Avainasemassa näkyi tekstien mukaan olevan ennaltaehkäisy. Ehkäisykeinoiksi esitettiin riittävää ja oikea-aikaista tukea, opiskeluhoollon riittävää resursointia sekä matalan kynnyksen palveluita.

”Keinoja auttaa on laaja valikoima, mutta tukea pitäisi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jo ennen kuin poissaolokierre alkaa syntyä.” (HS 27.3.2019, uutinen)

”Peruskoulun oppilashuoltoon tulisi suunnata nopeasti lisää resursseja. Syrjäytymisvaarassa olevia nuoria pitää auttaa ajoissa, ja siihen tarvitaan nykyistä enemmän aikuisia.” (HS 13.9.2020, mielipide)

Huolissaan oltiin myös opetusolosuhteista ja sopimattomista oppimisympäristöistä, joilla viitattiin niin meluisiin tiloihin kuin liian suuriin luokkakokoihinkin. Koulussa viihtymisellä ja kouluyhteisöön sitoutumisella uskottiin olevan vaikutusta siihen, jaksako oppilas käydä koulussa. Opetusolosuhteet ja konkreettiset toimet opetustapojen ja koulujen muuttamiseksi kirvoittivat toimittajilta uutisia ja artikkeleita pääosin vasta vuonna 2023, jolloin koko koulu tuntui tarvitsevan uudistusta otsikolla ”Näin peruskoulua korjataan” (HS 21.5.2023, uutinen). Tällöin ääneen pääsivät opettajat, jotka kokivat työtaakkansa oppivelvollisuuden uudistamisen jälkeen hyvin kuormittavaksi, koska tarvittavia lisäresursseja opiskelijoita tukemaan ei koettu saadun. Uutisessa sivuttiin koulupudokkuutta, mutta se ei ollut artikkelin ydin. Yhtäkään koulupudokkuuteen liittyvää mielipidettä ei enää vuonna 2023 ollut löydettävissä ja vuoden 2023 uutisoinnissa koulupudokkuus näkyi vain mainintana siitä, kuinka oppivelvollisuuden laajentaminen ei ole ratkaissut koulupudokkuusongelmaa sen enempää asiaa avaamatta.

Koulunäkökulma oli sisällöltään näkökulmista ehdottomasti laajin, mikä selittynee jo itse koulupudokas-termillä. Koulupudokkuus on ilmiönä vahvasti sidoksissa kouluun, siellä tehtävään työhön ja annettavaan tukeen. Tähän näkökulmaan sisältynyt oppivelvollisuuden laajentamiskeskustelu ja -uutisointi päättyi lähes kokonaan vuoden 2020 loppuun, jolloin päätös oppivelvollisuuslain muuttamisesta seuraavana vuonna oli tehty, minkä jälkeen oppivelvollisuudesta ei enää juuri kirjoitettu mielipiteitä ja uutisointikin muuttui eri näkökulmien esiin tuomisesta tiedottamiseksi tulevasta muutoksesta ja sen vaikutuksista koulumaailmaan. Toisaalta lähes kaikki keskustelu ja uutisointi koulunäkökulman alle asettuneista aiheista loppui lähes kokonaan vuonna 2021. Tämä on nähtävissä myös aineiston tekstimäärien vähenemisellä vuoden 2020 jälkeen. Koulunäkökulman alla keskustelua kävivät niin toimittajat, opettajat, psykologit, poliitikot kuin yksityishenkilötkin.

Työelämänäkökulma

Työelämänäkökulman alle liitin uutiset ja mielipiteet, joissa viitattiin koulupudokkuuden ja työelämän yhteyteen, mutta myös ne, joissa alleviivattiin työelämän muuttuneita vaatimuksia.

Työelämänäkökulma näyttäytyi aktiivisena aineistossa ennen vuoden 2021 oppivelvollisuuslain uudistusta. Työelämänäkökulmalla koulupudokkuudesta uutisoitiin suoraan 6 tekstissä, mutta työelämään viitattiin lisäksi yhteensä 18 tekstissä. Yhteensä aihe esiintyi siis 24 tekstissä.

Työelämänäkökulmassa koulutuksen merkitystä korostettiin ja koulutuksen puutteen todettiin olevan este työllistymiselle. Keskustelua käytiin siitä, kuinka nykyään ei enää juurikaan ole niin sanottuja hanttihommia, joita pystyisi tehdä ilman mitään koulutusta, vaan työelämä on muuttunut vuosikymmenten aikana ja koulutus on nykyään välttämätön.

”Olenainen syy työelämästä putoamiseen on nimenomaan koulutuksen ja osaamisen puute.” (HS 17.2.2017, pääkirjoitus)

”Työelämä on muuttunut. Pelkkä peruskoulu ei enää nykyään riitä työmarkkinoille.” (HS 8.11.2018, uutiset)

Työelämänäkökulmaan mahtui myös artikkeleita, joissa pohdittiin koulusta ja työelämästä putoamisen vaikuttavan monen yksilön taloudellisiin mahdollisuuksiin tulevaisuudessa, ja sen alle lokeroitiin toisaalta myös ne kolme uutista, joissa esitettiin selkeitä kustannuksia, joita koulupudokkuudesta ja syrjäytymisestä voi koitua, jos nuori ei sijoitukaan työmarkkinoille. Näissä uutisissa käytiin uuden Suomessa tehdyn selvityksen tulosten avulla läpi koulupudokkuutta mahdollisesti seuraavan syrjäytymisen hintaa yhteiskunnalle (kts. Hilli ym. 2018). Uutisartikkeleissa oli haastateltu myös yhteiskuntatieteilijöitä ja niissä esitettiin selkeitä kohtia lasten ja nuorten elämässä, jolloin yhteiskunnalla olisi tilaisuus vaikuttaa mahdollisen syrjäytymisen aiheuttamiin tulevaisuuden kuluihin.

”Koulutuksen merkitys on tutkimuksen perusteella valtava. Se vähentää dramaattisesti syrjäytymisen kustannuksia yhteiskunnalle kaikissa riskiluokissa.” (HS 25.10.2017, uutinen)

Yleisimmin työelämästä puhuttiin kuitenkin jonkin asian yhteydessä pelkkänä toteamuksena, kuinka ongelmat koulussa voivat johtaa koulupudokkuuteen ja syrjäytymiseen myös työelämästä. Toisaalta työelämänäkökulman alle mahtui myös keskustelu siitä, kuinka koulupudokkuudessa ei ole kyse vain työelämän osaamisvaatimuksista ja työelämästä paitsi jäämisestä, eikä koulua näin ollen pitäisikään kehittää pelkkä työelämä mielessä.

”On hyvä, että koulutuksen merkitys ymmärretään. Koulutuksesta ei kuitenkaan tule rakentaa vain työelämään valmistavaa kilparataa, jonka suorituspaineita eivät kaikki kestä ja josta osa putoaa jo peruskoulussa.” (HS 8.6.2020, mielipide)

Työelämänäkökulmasta käyty koulupudokkuuskeskustelu loppui aineistossa vuoden 2020 jälkeen, jolloin tehtiin päätös oppivelvollisuuden laajentamisesta ja toisen asteen koulutuksen pakollisuudesta jatkossa. Näkökulman alle sijoittuivat pääasiassa pääkirjoituskirjoittajat sekä entiset että nykyiset opettajat ja rehtorit.

Kustannusnäkökulma

Kustannusnäkökulman alta löytyy kolme eri tapaa käydä keskustelua rahasta. Alaluokkina tässä näkökulmassa olivat yksilön taloudelliset mahdollisuudet, oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät kulut sekä koulupudokkuudesta yhteiskunnalle aiheutuvat kulut. Ensimmäisen näistä olisi voinut nimetä jopa tasavertaisuusnäkökulmaksi, koska koulupudokkuudesta puhuttiin sen kautta, kenellä on varaa kouluttautua toisella asteella. Keskustelu limittyi kuitenkin niin vahvasti oppivelvollisuuden laajentamisen kustannuksiin, että oli perusteltua yhdistää yksilöiden taloudelliset mahdollisuudet kustannusnäkökulman alle, haluttiinhan oppivelvollisuuden laajentamisella juuri vaikuttaa siihen, että kaikilla olisi varaa jatkossa kouluttautua.

Tämän näkökulman alle sijoittui 20 tekstiä ja sen alla keskusteltiin hyvin monipuolisesti. Kustannuskeskustelua käytiin oppivelvollisuuden laajentamisen hinnasta ja siitä, onko uudistukseen varaa. Toisaalta keskusteluun liitettiin myös se, että koulupudokkuus koskee vain pientä ryhmää, joten miksi kaikkien oppitarvikkeet tulisi olla ilmaisia.

”Rahapula ajaa koulutuksen ulkopuolelle. Oppimateriaali- ja kirjahankinnat tekevät niin suuren loven monen perheen kukkaroon, että nuoret jäävät toisen asteen opintojen ulkopuolelle.” (HS 21.3.2018, uutinen)

Uutiset ja keskustelu pyörivät vahvasti myös sen ympärillä, kuinka raha tulisi sijoittaa peruskoulun parantamiseen, jotta koulutusvaiheesta toiseen siirtymisen nivelvaiheessa oppilaille olisi tarvittava tuki ja ohjaus turvallisen siirtymän mahdollistamiseksi. Keskustelua käytiin siitä, kuinka rahaa tulisi kohdentaa varhaiseen tukeen eikä suinkaan kaikkien oppivelvollisuuden laajentamiseen.

”Suurin osa koululaisista selviytyy niin perusopetuksesta kuin toisen asteen koulutuksestakin toivotussa ajassa ja niiden resurssien turvin, jotka kouluilla ja kodeilla on käytettävissään. Tai on ollut tähän asti. On oletettavaa, että niin pedagogisen, sosiaalisen kuin taloudellisenkin tuen tarve lisääntyy. Liikenevät eurot tulee sijoittaa tällaista tukea tarvitsevien oppilaiden ja opiskelijoiden opintopolun turvaamiseen. Kohdistetusti tukea tarvitseville, ei perusteettomasti kaikille.” (HS 23.5.2020, mielipide)

Kustannusnäkökulman alle asettuivat myös uutiset, joissa pohdittiin koulumaailman säästöjä ja onko niitä kohdennettu oikeisiin vai väärin paikkoihin. Kustannusuutisoinnissa viitattiin myös vauva-aikaisen köyhyyden tutkimukseen, jolla on todettu olevan vaikutuksia koulupudokkuuden todennäköisyyteen. Tämän näkökulman alle asettuivat myös mielipiteet siinä, kuinka oppivelvollisuuden laajentamisen kustannukset heikentävät opetuksen laadun.

”Vaikka uudistus kokonaisuudessaan nostaisi osan koulupudokkaista työelämään, se heikentäisi keskimääräistä koulutuksen tasoa liikaa.” (HS 6.6.2019, mielipide)

Kustannusnäkökulma ajoittui pääasiassa aikaan ennen oppivelvollisuuden laajentamista. Tähän uutisointiin ja keskusteluun tekstejä tuottivat niin toimittajat uutisina kuin asioihin kantaa mielipidekirjoituksilla ottaneet tutkijat ja huolestuneet kansalaisetkin.

4.3 Sosiaalihuollon tarkastelu

Toinen tutkimuskysymykseni oli ” Millä tavoin sosiaalihuolto tässä koulupudokasuutisoinnissa ja -keskustelussa näyttäytyy?”. Sosiaalihuolto esiintyi koko 77 tekstin aineistossa ainoastaan 18 tekstissä. Opiskeluhoito mainittiin kolmessa tekstissä ja koulukuraattori näistä kahdessa. Näihin 18 tekstiin sisältyi myös vuoden 2018 uutinen Ruotsin asejengien jäsenistä, joista suurimman osan kerrottiin olleen koulupudokkaita ja erilaisten sosiaalipalvelujen asiakkaina jo nuoresta asti. Sekä vuonna 2020 että 2022 sosiaalihuolto sisältyi jollakin tavalla viiteen tekstiin, mutta muulloin sosiaalihuolto sisältyi vuosittain vain pariin tekstiin. Vuoden 2023 teksteissä sosiaalihuoltoa ei mainittu kertaakaan, vaikka uutisointi keskittyikin tuolloin nuorten hyvinvointiin. Sosiaalihuoltoon liittyvien tekstien lukumäärän vähäisyydestä huolimatta siihen viittaavia tekstilainauksia on kuitenkin esitetty runsaasti, koska sosiaalihuolto osana koulupudokaskeskustelua ja -uutisointia oli tämän tutkimuksen erityisenä kiinnostuksen kohteena.

Aineistossa sosiaalihuoltoon viitattiin pääasiassa lastensuojelun kautta tai osana muuta palvelujärjestelmää ja terveydenhuoltoa. Koko lastensuojelua toivottiin muutettavan ihmisläheisemmäksi ja sosiaalihuollon arvioitiin muutoinkin kaipaavan kokonaisuudistusta. Teksteissä tuotiin toisaalta esille myös se, että pelkkä sosiaalihuollon muutos ei auta ja resursseja on saatava kaikkialle lisää.

”Lastensuojelu tarvitsee tässä tilanteessa lisää resursseja, ja hallituksen on ne annettava.” (HS 10.4.2020, mielipide)

” – – lasten mielenterveysongelmat ovat johtaneet lastensuojeluilmoituksiin yhä useammin. [– –] Perusterveydenhuollon tilanne on todella huono. Se heijastuu korjaaviin palveluihin.” (HS 13.10.2021, uutinen)

”Ennen muuta tärkeää on ymmärtää, että lastensuojelua ei kehitetä vain lastensuojelulakia muuttamalla – – perheiden ja lasten ongelmat ovat lisääntyneet, mikä ilmenee muun muassa nuorten päihde- ja mielenterveysongelmien kasvuna sekä koulupudokkuutena. Näihin haasteisiin ei vastata ainoastaan lastensuojelulain avulla vaan tarvitaan lisää resursseja osaamista terveydenhuoltoon ja koulutoimeen.” (HS 7.6.2022, mielipide)

Sosiaali- ja terveystalouden piiriin pääseminen on tässäkin aineistossa todettu hankalaksi. Huomiota sosiaalihuoltoon liittyvissä vähäisissä teksteissä kiinnitettiin juuri siihen, kuinka moniammatillisuutta tarvittaisiin aiempaa enemmän ja yhteistyön mahdollistuminen tarkoittaisi muidenkin palveluiden päivitystä. Lisäksi pohdittiin, pystyykö lastensuojelu todellisuudessa edes auttamaan perheitä nykyisellä keinovalikoimalla. Lastensuojelun mahdollisuuksia pohtiessa esille ei kuitenkaan nostettu erityisesti koulupudokkaita vaan keskustelua käytiin melko yleisellä tasolla keskittyen ennemminkin lasten ja nuorten yleiseen palvelutarpeeseen.

”Lastensuojelun kyky auttaa lapsiperheitä vaatii uudenlaista ajattelua. [– –] Tarvitaan uudenlaisia keinoja näiden ihmisten auttamiseksi. Yksi mahdollisuus voisi olla osallistava sosiaaliturva, joka aktivoisi pitkäaikaistyöttömiä vapaaehtoistöihin tai opiskeluun ja voisi avata polkuja työelämään.” (HS 17.2.2017, pääkirjoitus)

”Vaikeimmat ongelmat eivät ratkea pelkästään koulussa. Jos oppilaalla on esimerkiksi mielenterveysongelmia, miten yhteistyö terveydenhoidon kanssa sujuu niin, että nuori saa apua nopeasti? Jos oppilas oireilee perheen ongelmien takia, pystyykö

lastensuojelu tarjoamaan perheelle varhaista tukea ja apua? Julkisissa palveluissa on havaittu ongelmaksi usein se, että kaikille tarjotaan samoja ratkaisuja.” (HS 1.6.2018, pääkirjoitus)

Sosiaalihuoltoon viitattiin löyhästi, kun esiteltiin esimerkiksi erilaisia kolmannen sektorin tai nuorisotyön palveluita, kuten etsivää nuorisotyötä sekä Ohjaamo-palveluita koulupudokkaiden auttajina. Näissä viitattiin siihen, kuinka palveluita tulisi räätälöidä enemmän kunkin tarpeisiin, jotta välttyttäisiin sekä koulupudokkuudelta että sitä mahdollisesti seuraavalta syrjäytymiseltä. Syrjäytymisen kustannusten uutisoinnissa keskityttiin sosiaalihuollon mahdollisuuksiin huono-osaisuuden periytymiseen vaikuttajana ja sen katkaisijana.

”Matalan kynnyksen palvelupisteitä ja etsivää nuorisotyötä tarvitaan. Niistä pitäisi tehdä pysyviä järjestelyjä, sillä monien hankkeiden ongelma on rahoituksen projektiluontoisuus.” (HS 2.6.2017, pääkirjoitus)

”Jos on selkeä näyttö, että vanhemmat ovat olleet pitkäaikaisia sosiaaliturvan asiakkaita, tai muuten heikossa asemassa, pitää lasten tukemisen alkaa jo syntymästä tai aikaisemmin. – – Esimerkiksi kotiapua tarvitaan. Perheiden täytyy saada alkuvuosina välttämätön tuki. Se edellyttää neuvolan, sosiaali- ja ehkä sivistystoimen proaktiivista toimintaa.” (HS 25.10.2017, uutinen)

Toisaalta taas sosiaalihuollon ja muidenkin yhteiskunnan palveluiden todettiin useammassakin tekstissä olevan monimutkaisia ja pirstaleisia, jolloin palveluiden tarvitsijoiden voi olla vaikea hakeutua palveluihin tai löytää oikeaa tahoja, joka pystyisi auttamaan. Myös osa ammattilaisista koki kaipaavansa tiiviimpää yhteistyötä ja selkeämpiä toimintatapoja.

”Meillä on mahtava järjestelmä, jos tulee yhdellä asialla yhteen paikkaan. Mutta jos pitää siirtyä paikasta a paikkaan b ja sieltä paikkaan c, ketju ei toimi.” (HS 25.10.2017, uutinen)

”Suurin osa kotiin jäävistä nuorista saa pirstaloituneempaa apua, ja sitä antavat monet eri alojen ammattilaiset. – – Moniammatilliset työryhmät ovat tarpeellisia. Mutta se voi olla perheelle myös pelottava kokemus.” (HS 27.3.2029, uutinen)

”Osa opettajista kaipasi tiiviimpää yhteistyötä lastensuojelun kanssa. Vaikka lastensuojeluilmoituksia on tehty matalalla kynnyksellä, jotkut opettajista kokevat, että ne eivät ole välttämättä johtaneet mihinkään. Osa taas kiittelee lastensuojelua. Ongelma voi joskus olla siinä, että opettaja ei välttämättä saa tietoa siitä, mihin toimenpiteisiin lastensuojelu on ryhtynyt.” (HS 31.5.2020, uutinen)

Lastensuojelu näkyi aineistossa viittauksina huoleen lapsista, kun kouluja koronapandemian alkaessa suljettiin ja siirryttiin etäopetukseen. Etenkin vuonna 2020 teksteissä toivottiin lastensuojeluun resursseja ja mahdollisuuksia auttaa poikkeusoloissa. Toisaalta uutisoitiin myös siitä, kuinka koronapandemian myötä lastensuojeluun on oltu aiempaa enemmän yhteydessä.

”Lastensuojelu on pitkään ollut vaikeassa tilanteessa, mutta koronaviruspandemia pahentaa tilannetta entisestään. Resurssipula on valtava ja apua tarvitsevia paljon jo normaalioloissakin – saati nyt poikkeusoloissa.” (HS 10.4.2020, mielipide)

”Osa näistä lapsista ei ole palannut toukokuussa kouluun. – – Koulu kääntyi nopeasti lastensuojelun puoleen.” (HS 31.5.2020, uutinen)

”Jo nyt on kuitenkin selvästi nähtävissä joitain poikkeusajan mukanaan tuomia ongelmia. – – lastensuojelussa korostuu nyt erityisesti nuorten, koululaisten ja opiskelijoiden tuentarve.” (HS 13.10.201, uutinen)

Koronan jälkeen resurssien todettiin olevan kaikkialla niukat. Tämä kuitenkin pääosin esitettiin vain huomiona siitä, kuinka kaikkialla on vaikeaa ja palveluista on leikattu. Lastensuojelun lisääntynyt kuormitus kuitenkin tunnistettiin etenkin vuonna 2021, kun koronan aiheuttaman koulujen sulkemisen jälkeen kaikki lapset eivät palanneetkaan kouluun. Koulujen terveydenhoitajien todettiin myös siirtyneen koronan aikana rokotuspalveluihin, jolloin usein se ensimmäinen aikuinen, jolle koulumaailmassa oppilaiden voisi olla helppoin puhua, puuttui. Sosiaalihuoltoon ja eritoten lastensuojeluun todettiinkin muiden palveluiden kriisiytyttyä päätyvän myös täysin sinne kuulumattomia asioita, jolloin lastensuojelulla ei ole edes mahdollisuuksia auttaa, vaikka julkinen paine sitä vaatisikin.

”Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä pitäisi olla lapsen suojeleminen, mutta nykyään joudumme toisinaan selvittämään myös yhä raskaampia epäilyksiä lapsiin kohdistuneista väkivalta- ja seksuaalirikoksista. [– –] lapsen psykiatrinen hoito jatkuu lastensuojelussa. Se tarkoittaa käytännössä, ettei lapsi saa tarvitsemaansa psykiatrista

hoitoa vaan hän tulee lastensuojelun vastuulle, eikä heillä ole tarvittavaa osaamista.”
(HS 9.12.2022, uutinen)

Aineiston teksteissä opiskeluhoito ja kuraattoritoiminta ei juuri näkynyt eikä koulupudokkaita liitetty lainkaan niihin harvoin teksteihin, joissa edellä mainitut toimijat esiintyivät. Kuraattorit mainittiin, kun lueteltiin tukimuotoja, joista koulumaailmassa on leikattu ja joita on vaikea tavoittaa, ja kun opiskeluhoitoon tulevaisuuden järjestämisvastuun säilyttämistä kunnilla hyvinvointialueiden sijaan perusteltiin mielipidekirjoituksessa opiskeluhoitoon työntekijöiden toimesta. Erilaisten oppilaiden opiskelumahdollisuuksia tai niiden järjestämistä kommentoitaessa opiskeluhoitoon mahdollisuudet kuitenkin tunnistettiin ainakin osin.

”Oppilashuollon kuraattori tai psykologi voi olla avuksi tukikeinojen etsimisessä ja myös toimia linkkinä oman kunnan peruspalveluiden ja kunnan välillä.” (HS 25.5.2019, mielipide)

”Onnistunut yhteisöllinen opiskeluhoito suojaa yksilöitä, jolloin tarve tukipalveluihin vähenee.” (HS 22.3.2021, mielipide)

Niissä kohdin aineistoa, joissa sosiaalihuolto oli nähtävissä, kiinnitettiin paikoin myös huomiota siihen, kuinka erilaisten hankkeiden, projektien ja muutosten vaikuttavuutta tulisi tutkia enemmän. Toisaalta juuri mitään konkretiaa tälle ei esitetty vaan tekstit käsitelivät vaikuttavuusseurantaa hyvin yleisellä tasolla.

”Esimerkiksi nuorten syrjäytyminen ja koulupudokkuus eivät ole vähentyneet, vaikka resursseja niiden ehkäisyyn on lisätty. Huono-osaisuuden kierre tulisi katkaista selvästi nykyistä aikaisemmin. Lisäksi on varmistettava, että tarjottava apu tehoaa oikeasti.”
(HS 20.11.2017, mielipide)

”Näitä ehdotuksia on esitetty erilaisissa syrjäytymisen ehkäisyhankkeissa parin vuosikymmenen ajan. Hankkeet eivät ole kuitenkaan tuottaneet toivottuja tuloksia, sillä ne kohdistuvat vain osaan koulupudokkaita ja ovat lyhytkestoisia.” (HS 4.6.2019 mielipide)

Sosiaalihuoltoon tai sen mahdollisuuksiin auttaa koulupudokkaita ei muutoinkaan aineistossa viitattu juurikaan konkreettisilla toimenpiteillä paitsi esiteltäessä Helsingissä käytössä olevaa OTE-opetusta, jossa opettajalla on työparinaan sosiaaliohjaaja.

”Helsinki on tällä vuosikymmenellä kehitelty – myös oman mallin. Sen nimi on OTE-opetus ja perhetyö. Siinä ajatuksena on, että opettaja tekee työtä yhdessä perhetyön sosiaalihoajaan kanssa. Näin pyritään opetuksen lisäksi pääsemään kiinni niihin juurisyihin, joiden vuoksi nuori on alkanut jäädä pois.” (HS 27.3.2019, uutinen)

Sosiaalihuollolla ei ollut suurta roolia aineiston teksteissä eikä koulupudokkuutta ja sosiaalihuoltoa juurikaan sidottu yhteen. Toisaalta kuten koulupudokkuusuutisointi- ja keskustelu muutenkin, myös sosiaalihuollon roolia esiteltiin aineistossa hyvin pintapuoleisesti ja ennemminkin vain toteamalla sellaisen olemassaolo ja kertomalla, että apua tarvittaisiin, mutta konkreettisen avuntarpeen kohde jäi epäselväksi. Sosiaalihuoltonäkökulmassa tekstejä tuottivat lähinnä uutistoimittajat sekä koulun henkilökunta.

5 Yhteenveto

Tällä tutkimuksella haluttiin selvittää, millä näkökulmilla koulupudokkuudesta uutisoidaan ja keskustellaan Helsingin Sanomissa vuosina 2017–2023 ja millä tavoin sosiaalihuolto tässä uutisoinnissa näkyi. Tutkimuksen tavoitteena oli saada mahdollisimman monipuolinen kuva koulupudokkuusuutisoinnista ja -keskustelusta, sekä saada tietoa siitä, osataanko sosiaalihuolto linkittää koulupudokkuuden tukitoimiin. Tulosten mukaan aineistosta oli osoitettavissa neljä eri näkökulmaa, jotka olivat huoli-, koulu-, työelämä- ja kustannusnäkökulmat, mutta sosiaalihuolto tai sen hyödyntäminen koulupudokkuutta ratkoessa ei juurikaan näkynyt aineistossa. Tässä luvussa kiteytän tutkimustuloksiani ja vertaan niitä aiempiin tutkimuksiin.

5.1 Johtopäätökset näkökulmista

Koko aineistossa koulupudokkuutta käsiteltiin hyvin abstraktilla tasolla eikä sen korjaamiseksi osoitettu muita toimia kuin ajatusta siitä, että jotain pitäisi jonkun tehdä, mutta mitä ja kenen, jäi vaille vastausta. Aineistossa puhuttiin niin varhaisesta, riittävästä kuin oikea-aikaisestakin tuesta, mutta puhe jäi hyvin yleiselle tasolle. Tarvittavaa tukea ei myöskään määritelty sen tarkemmin tai osoitettu selkeästi, mihin se tulisi kohdentaa tai ketkä siitä hyötyisivät ja miten. Esimerkiksi huolinäkökulmassa pohdittiin nuorten tulevaisuutta ja millä tavoin nuoria tuetaan riittävästi, jotta heistä kasvaa sekä tasapainoisia että opiskelemaan ja työelämään kykeneviä aikuisia, mutta oliko huolen esittäjillä mielessä taloudellinen tuki, riittävät koulun tarjoamat oppimisen tukitoimenpiteet, perheille tarjottava oikea-aikainen taloudellinen tai kotiin vietävä tuki, yhteiskunnan rakenteellinen kannustus vai jokin muu tuki, ei käynyt ilmi. Teksteistä sai kuvan, että etenkin kouluissa on paljonkin koulupudokkaista huolissaan olevia aikuisia, mutta varsinainen huolen kohde ja syyt sen takana vaihtelivat eivätkä aina vaikuttaneet olevan selviä huolen esittäjillekään. Toisaalta yleinen huolipuhe riittävästä tukitoimista on ymmärrettävää, koska 1990-luvun laman seuraukset näkyvät edelleen monin paikoin esimerkiksi sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä. Ristolaisen ym. (2013) mukaan 1990-luvulla jouduttiin lähes jokaisessa kunnassa tekemään suuria leikkauksia, jotka kohdentuivat niin lasten, nuorten kuin perheidenkin palveluihin, mikä on johtanut korjaavien palveluiden ja toimenpiteiden tarpeen kasvuun. Nämä leikkaukset nähtiin Helsingin Sanomien aineistossa myös syynä sille, ettei kouluissa enää pystytä konkreettisesti seuraamaan, mitä lasten elämässä tapahtuu, eikä perheiden todellisia tilanteita tunneta. Ongelmat ovat suurempia ja syvemmällä kuin mihin korjaavilla palveluilla

pystytään vastaamaan, ja niihin pitäisi pystyä puuttumaan jo huomattavasti aiemmin. Painopistettä onkin yritetty siirtää ennaltaehkäisevään työhön, yksi vuonna 2023 toteutuneen sote-uudistuksen tavoitteistakin on palvelujärjestelmän kehittäminen siten, että ongelmien ja sairauksien ennaltaehkäisyyn pystytään jatkossa vastaamaan paremmin. (Ristolainen ym. 2013; STM 2022.) Aineiston mukaan ennaltaehkäisyyn ei kuitenkaan ole panostettu riittävästi eikä kouluissa ole resursseja esimerkiksi oppilaiden oppimisen tukemiseen ja sen varmistamiseen, että kaikilla olisi riittävät taidot jatko-opiskeluiden mahdollistamiseksi, lasten kotiolojen seuraamisesta puhumattakaan. Aiheen tiimoilta kirjoittaneet mielipidekirjoittajat esittelivät itsensä pääosin opettajiksi, joten vaikka kirjoittajat esittivätkin vain oman näkemyksensä resurssien puuttumisesta, pystyy näistä mielipiteistä koostamaan yhdenlaisen kuvan nykykoulun arjesta ja sen haasteista.

Aineistossa koulupudokkuus liitettiin osaksi yleistä huolta, mutta jäi epäselväksi, ymmärsivätkö huolehtijat koulupudokkuutta ilmiönä ja tarkoittivatko he samoja asioita koulupudokkaista puhuessaan. Osassa uutisointia koulupudokas-termiä avattiin ja sen kuvailtiin tarkoittavan oppilaita, joilla on paljon koulupoissaoloja, mutta mielipidekirjoituksissa koulupudokkuuteen viitattiin useammin selkeästi kokonaan koulun ulkopuolelle jääneillä nuorilla. Tämä käsitteiden epä johdonmukaisuus on myös näkyvissä koulupudokkuudesta tehdyssä tutkimuksessa; jo termin määrittelystä ollaan erimielisiä (vrt. luku 2.2.). Mitään uutta huolta verrattuna aiempaan tutkimustietoon ei aineistossa esitetty. Koulupudokkuuden ymmärrettiin lisäävän syrjäytymisriskiä, mutta siihen keskustelu pääosin jäikin. Huolinäkökulmassa kiinnostavaa oli, kuinka huolta esitettiin toisten puolesta, mutta teksteistä ei käynyt ilmi, ketä nämä koulupudokkaat kirjoittajien mielestä ovat.

Koulunäkökulmassa oppivelvollisuuden laajentaminen aiheutti huolta sekä puolesta että vastaan, pääasiassa vastaan, mutta vaikka peruskoulun vahvistamista esitettiinkin laajennusuudistusta paremmaksi toimenpiteeksi, ei aineistosta ollut nostettavissa ensimmäistäkään selvää parannus- tai korjausehdotusta ennen vuotta 2023, jolloin yhdessä uutisartikkelissa opettajat kertoivat, mikä kaikki nykykoulussa on pielessä. Nämä korjausehdotukset liittyivät kuitenkin ennemminkin koko koulujärjestelmän ja opetussuunnitelman kokonaisuutoksiin eikä enää kohdennetusti koulupudokkuuteen, joten niiden ei arvioitu enää liittyvän tämän tutkimuksen tutkimustehtävään, vaikka korjaustoimenpiteillä voitaisiinkin ehkä tulevaisuudessa vaikuttaa myös koulupudokkuuteen.

Etenkin vuosina 2019–2021 jo pelkästään aineiston perusteella oli ymmärrettävissä, että yhteiskunnassa tapahtuu jotain suurta koulumaailmaan liittyvää. Koulupudokaskeskustelu oli melko vaimeaa sekä vuosina 2017–2018 että vuosina 2022–2023. Vuonna 2019 sen sijaan kaikki aineisto käsitteli koulupudokkuutta oppivelvollisuuden laajentamisen kautta ja vuonna 2020 laajentamisvaikutusten rinnalle tuli hetkellisesti korona ja sen aiheuttama huoli. Kun sitten ensin oppivelvollisuuden laajentamisesta tehtiin poliittinen päätös ja tämän jälkeen koronahuolikin väistyi, vaikutti siltä, että koko koulupudokkuuskeskustelu tyrehtyi. On toki huomioitava, että tutkimusaineisto oli vain muutamien hakusanojen perusteella kerätty tekstilajitelma yhdestä mediasta, melko suppea otos siis, mutta tämän aineiston perusteella oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen uutisoinnin vaimenemisen voisi tulkita niin, että koulupudokkuusongelma koettiin ratkaistuksi ja keskustelu muuttui pohdinnaksi nuorten yleisestä hyvinvoinnista.

Se, mikä koko koulupudokaskeskustelusta ja etenkin koulunäkökulmasta sekä oppivelvollisuuden laajentamisen ympärillä käydystä keskustelusta puuttui lähes täysin, oli tulevaisuusnäkökulma. Tulevaisuutta käsiteltiin pääosin vain syrjäytymisriskin kautta ja tekstit olivat hyvin ongelmakeskeisiä ja kirjoitushetkeen tai lähivuosiin sidottuja. Yhdessäkään oppivelvollisuuden laajentamista koskevassa tekstissä ei kuitenkaan pohdittu sitä, mitkä tämän oppivelvollisuusmuutoksen vaikutukset ovat esimerkiksi kymmenen vuoden kuluttua koulupudokkuuteen. Ahonen (2021) muistuttaa, että peruskoulu-uudistus ei 1970-luvulla sujunut sekään täysin ongelmitta tai ilman puheenvuoroja etenkin uudistusta vastaan. Suomalainen peruskoulujärjestelmä on osoittautunut kuitenkin vuosien saatossa menestystarinaksi, vaikka viime vuosien Pisa-tulokset ovatkin antaneet hälytysmerkkejä siitä, kuinka hyvässäkin järjestelmässä löytyy paranneltavaa ja päivitettävää, onhan yhteiskuntakin muuttunut siitä, kun peruskoulu-uudistus tehtiin. Koulupudokaskeskustelu ei kuitenkaan keskittynyt kustannusnäkökulmassakaan muuhun kuin nykyhetkeen ja kuinka juuri nyt ollaan ongelmissa, koska rahaa ei ole. Kukaan ei ottanut kantaa tai edes maininnut mitään siitä, mitä oppivelvollisuuden laajentaminen tarkoittaa mahdollisesti tulevaisuudessa, onko sijoitus kannattava pitemmällä aikavälillä tarkasteltuna. Tätä lyhytnäköisyyttä voisi pitää jopa yllättävänä, koska etenkin mielipidekirjoituksissa äänessä olivat useat opettajat, joiden työhön muutos tulee vaikuttamaan tulevaisuudessakin ja joiden olisi voinut kuvitella osaavan tarkastella asiaa myös pidempänä jatkumona. Tämä havainto tosin heijastelee muuallakin aineistossa esiin nostettua ongelmaa siitä, kuinka vaikuttavuutta ei koulupudokkuutta ja syrjäytymistä ehkäisevissä projekteissa tai toimenpiteissä muutenkaan koeta seurattavan, aina

tulee uusia hankkeita ja projekteja, joille on muutamaksi vuodeksi rahoitus, mutta kukaan ei tunnu tietävän, mitä näillä hankkeilla on saavutettu. Tämän totesivat myös Ristolainen ym. jo vuoden 2013 katsauksessaan politiikkatoimien vaikuttavuudesta. Vaikuttavuustutkimusta tulisi siis sekä aineiston että tutkijoiden mielestä lisätä järjestelmällisesti.

Tulevaisuuskeskustelun puuttuessa keskustelua ei myöskään käyty siitä, siirtyykö koulupudokkuus nykyisestä peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheesta siihen, kun mahdollisesti haluttomasti toiselle asteelle siirtyneet oppivelvolliset täyttävät 18 vuotta ja oppivelvollisuus päättyy, vai onko meillä jatkossa joukko toisen asteen loppuun suorittaneita nuoria, joita ei jatko-opiskelu tai työelämä kiinnosta. Oppivelvollisuuden laajentamista perusteltiin paljon työelämän muuttuneilla vaatimuksilla, työelämänäkökulman alla keskusteltiin siitä, kuinka toinen aste on käytännössä pakollinen, mikäli mielihii päästä töihin, mutta aineiston perusteella jää epäselväksi, oletetaanko toisen asteen opintojen ratkaisevan koko syrjäytymisongelman. Uutisissakaan ei asiantuntijahaastatteluissa arvioitu sitä, riittääkö kaikille edes töitä tai onko tämän koulutusmuutoksen jälkeen todennäköistä, että työelämän vaatimukset tulevat kasvamaan entisestään.

Koulumaailmanäkökulmassa tunnistettiin koulussa viihtymisen ja kouluun kiinnittymisen merkityksellisyys. Kuten luvussa 2 todettiin, kouluun kiinnittymättömyys näkyy usein käytännössä poissaolojen kertymisenä. Lisäksi tutkimuksessa on todettu, että mitä aiemmin säännölliset koulupoissaolot alkavat, sen todennäköisempää on, että oppilaalla on haasteita koulunkäynnissä myös myöhemmillä luokilla. (Schoeneberger 2012.) Tämä oli tunnistettu myös aineistossa, jossa todettiin, että kun koulussa on kiva olla, myös oppimistulokset paranevat. Aineistossa myös koettiin, että mitä aiemmin poissaoloja aiheuttaviin olosuhteisiin tai syihin päästäisiin puuttumaan, sen tehokkaammin niihin pystyttäisiin vaikuttamaan. Tämän ovat todenneet myös sekä Schoeneberger (2012) että Eskelinen ym. (2020), ja lisäksi sekä aineiston että edellä mainittujen tutkijoiden mukaan varhainen puuttuminen poissaolojen kertymiseen ei hyödytä ainoastaan poissaolevaa oppilasta vaan tällä tavoin pystytään tunnistamaan muitakin runsaasti poissaolevien oppilaiden poissaolosyitä. Sekä Schoeneberger (em.) että Eskelinen ym. (em.) totesivat omissa tutkimuksissaan, kuinka koulupoissaolo-ongelman ratkaisun kannalta on hyvä tiedostaa, että koulupoissaoloihin puuttumisessa tai niiden syiden selvittelyssä ei ole takarajaa, mutta tästä aineiston mielipidekirjoittajat olivat eri mieltä. Monet kokivat, että yläasteella ollaan jo aivan liian myöhässä, että koulupoissaoloihin on vaikutettava huomattavasti aiemmin ja perheiden saatava tukea jo alakoulussa, jotta tuloksia voidaan saada.

Opiskeluhoolto uudistui vuoden 2023 alussa, kun sen järjestämisvastuu siirtyi opetustoimelta hyvinvointialueille. Tämän siirron tuomista muutoksista ja onnistumisista ei ole vielä tietoa, mutta aineiston perusteella kaikkialla ei edes tiedetä ja tunnisteta tahoja, joiden puoleen koulunkäynnin haasteissa voisi kääntyä. Aineistossa viitattiinkin myös opettajien keinottomuuteen eli kuinka opettajille ei ole selkeää, miten ja missä kohtaa poissaoloihin pitäisi puuttua. Yhdessä tekstissä kirjoitettiin jopa, kuinka alakoululaisen pitkäkään poissaolo ei ole mitenkään ihmeellistä nykypäivän koulussa eikä siihen siksi välttämättä edes puututa. Koulutuksen järjestäjällä tulisi kuitenkin olla laadittuna opiskeluhoitosuunnitelma, jossa tulisi esittää myös toimenpiteet opiskeluhoollon toteuttamiseksi ja seuraamiseksi, eli käytännössä ohjeet myös siihen, millä tavoin oppilaan poissaoloihin tulisi reagoida. (Kuntaliitto 2022.) Myös Määtänen ym. (2020) selvityksen mukaan koulujen henkilökunta koki, ettei heille ole täysin selkeää, miten tulisi toimia, kun poissaoloja on kertynyt jo paljon. Samassa selvityksessä arvioitiin myös hyvin runsaiden ja ongelmallisten poissaolojen ensisijaisiksi syiksi oppilaan psyykkiset oireet ja kiinnostuksen kohdistuminen muualle kuin kouluun, mikä oli yhteneväinen havainto myös Helsingin Sanomien tekstien kanssa.

Tutkimusten mukaan kouluakäymättömyys on usein se näkyvä asia, jolla lapsi tai nuori oireilee. Siksi onkin tärkeää selvittää kouluakäymättömyyden syy, jonka taustalla voi olla monia eri tekijöitä kuten kiusaaminen, oppimisvaikeudet, neuropsykiatriset oireet, autismin kirjo, terveydentila, psyykkiset ongelmat jne. (esim. Väärämäki 2023; Kaipainen 2023; Lerkkanen & Salmela-Aro 2022; OAJ 2022; Eskelinen ym. 2020; Vasalampi & Parviainen 2017). Aineistossa esitetyt syyt poissaoloille olivat sanasta sanaan lähes identtiset aiempien tutkimusten kanssa. Tilanteissa voi siis olla kyse hyvin monitahoisista ongelmista, joten ratkaisuiden löytämisessäkin saatetaan tarvita osaajia monilta ammattikentiltä. Olisikin pyrittävä siihen, että lapsi tai nuori saa avun ja että apu tulee oikealta taholta. (Opiskeluhoolto 2023.) Riittävää ja oikea-aikaista tukea ei kuitenkaan aineiston perusteella ole tällä hetkellä Suomen kouluissa saatavilla ainakaan siinä määrin, kuin sitä koetaan tarvittavan.

5.2 Sosiaalihoolto aineistossa

Tutkimuksen toinen tutkimuskysymys liittyi sosiaalihoollon näkyvyyteen aineistossa. Sosiaalihoolto esiintyi teksteissä hyvin vähän ja vaikuttikin siltä, ettei sosiaalihoollon mahdollisuuksia koulupudokkuuteen vaikuttamisessa juurikaan tunnisteta. Sosiaalihoollon palveluista mainittiin pääosin vain lastensuojelu, mutta teksteistä ei käynyt ilmi, mitä lastensuojelulta varsinaisesti odotettiin. Lastensuojelu todettiin ratkaisuksi, jos perheellä on

vaikeaa, mutta toisaalta esimerkiksi perhesosiaalityöstä ei aineistossa puhuttu lainkaan kuten ei myöskään esimerkiksi perheen vanhemmille suunnatuista tukitoimista. Ennen oppivelvollisuuden laajentamista julkaistuissa teksteissä kuvattiin kyllä, kuinka kaikilla ei ole varaa oppikirjoihin tai opiskelutarvikkeisiin toisella asteella, mutta aineistossa ei tullut missään kohtaa esiin se, että ennen oppivelvollisuuden laajentamista sosiaalihuollosta oli mahdollista hakea taloudellista tukea näihin tarvikkeisiin.

Aineistossa mainittiin lastensuojelun lisäksi toisena sosiaalipalveluna ainoastaan perhetyö Helsingin kaupungin kehittämän OTE-työskentelyn uutisoinnin yhteydessä. Herääkin kysymys, mihin sosiaalihuolto on unohtunut. Aiheuttavatko vähäiset resurssit sen, että kun perheiden ongelmien ennaltaehkäisyyn ei ole mahdollisuuksia tarttua, ongelmiin ei kouluissakaan ehditä reagoida ennen kuin lapsen tai nuoren tilanne on niin vaikeutunut, että seuraava askel on lastensuojelu ja uutisoinnista päätellen ainoana vaihtoehtona sijoitus ja huostaanotto, vai eikö sosiaalihuollon mahdollisuuksia jo tätä ennen todella tunnusteta?

Aineiston perusteella vaikuttaa jopa siltä, ettei kouluissa ymmärretä opiskeluhuoltoon kuuluvan kuraattorin roolia tai sitä, ettei lastensuojelu pysty vastaamaan kaikkiin niihin tarpeisiin, joita muiden palveluiden tavoittamattomuus vaatisi. Aineistossa käsiteltiin monien perheitä tukevien palveluiden puutetta ja esimerkiksi terveydenhuollon kykenemättömyyttä tarjota apua oikea-aikaisesti tai lainkaan, ja lastensuojelu nähtiin näiden palveluiden puuttumisen jälkeen ainoana vaihtoehtona vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Lastensuojelu ei kuitenkaan pysty vastaamaan terveydenhuollon palveluiden puutteeseen eikä sen voida olettaa tekevänkään niin.

Sosiaalihuoltoa käsiteltiin aineistossa myös osana koko yhteiskunnan julkista palvelujärjestelmää. Esiin nostettiin palveluiden pirstaleisuus sekä vaikeus tavoittaa eri palveluita, mikä oli myös Määtäen ym. (2020) mukaan haasteena kouluikäikäymättömien nuorten tukemisessa. Toisaalta sitä, mitä palveluita ei tavoitettu, ei aineistossa juuri tarkennettu. Sosiaalihuolto ja lastensuojelu tuotiin kuitenkin aineistossa esiin ikään kuin viimeisenä mahdollisuutena silloin, kun kaikki muu on jo epäonnistunut. Lastensuojelu nostettiin esiin myös negatiivisessa mielessä sen suurten kustannusten takia, mutta toiseen vaakakuppiin ei osattu asettaa ennaltaehkäiseviä palveluita. Tutkimukset koulupudokkuudesta aiheutuvista kustannuksista ovat kuitenkin osoittaneet, että ennaltaehkäisy ja etenkin huono-osaisuuden kierteen katkaisu olisivat avainasemassa lastensuojelunkin kustannusten pienentämisessä. Vanhempien sosioekonomisen taustan ja lasten koulunkäyntiongelmien välillä on löydetty

yhteyksiä; riittävällä ja ajoissa vanhemmille annettulla avulla ja tuella voitaisiin vaikuttaa myös lasten tulevaisuudennäkymiin. (Hilli ym. 2017.)

Aineiston viittaukset sosiaalihuoltoon olivat yhtä ympäröiviä ja tarkentamattomia kuin kaikki muukin uutisointi ja puhe koulupudokkuuden ympärillä. Aineistosta saattoi kuitenkin saada käsityksen, että lastensuojeluun kääntyessä kyse on jonkinlaisesta perheen epäonnistumisesta ja lapsen rankaisemisesta, mikä ei tietenkään ole lastensuojelun tarkoitus tai tehtävä. Koska aineistosta oli melko helposti johdettavissa tällainen päätelmä, lienee ihan aiheellista miettiä, eikö sosiaalihuollon palveluita osata tai haluta ajatella osaksi ihan tavallisten ihmisten arkea.

Sosiaalihuolto ja -palvelut esiintyivät aineistossa kokonaisuutena arvioiden hämmästyttävän vähän. On tietenkin, hyvä, että lastensuojelun olemassaolo tiedetään, mutta muitakin sosiaalihuollon palveluita perheille olisi tarjolla. Peruskoulua haluttiin monessa mielipidekirjoituksessa vahvistaa ja varmistaa, että perheet saisivat riittävää tukea arkeensa, mutta toisaalta koulujen opiskeluhoito ei ollut juurikaan esillä uutisoinnissa, muutoin kuin luettelossa koulun tukitoimista. Etenkin mielipiteissä kirjoittajista valtaosa oli heidän oman ilmoituksensa mukaan opettajia ja rehtoreita, joten voisi näin ollen perustellusti olettaa ainakin näiden kirjoittajien lähtökohtaisesti tietävän, mitä mahdollisuuksia koulun ja sosiaalihuollon yhteistyöllä on, mutta tämän aineiston perusteella niin ei välttämättä olekaan, tai ainakin osa koulujen henkilöstöstä ei tiedä, mitä voisi tehdä.

Kokonaisuutena koko aineistoa arvioituna uutisointi ja keskustelu näyttäytyivät hyvin yksipuolisina. Koulupudokkuudesta kirjoittaessa äänessä eivät olleet suinkaan ne, joihin huolta ehkä kohdennettiin ja joita asia koskee, vaan tekstiä tuottivat huolta kantavat aikuiset. Toisaalta tuloksissa ja niiden johtopäätöksissä on huomioitava, että tutkimus tehtiin lopulta hyvin suppeasta näkökulmasta ja vain muutamilla hakusanoilla koulupudokkuus-aiheen ympäriltä. Tutkimuksessani keskityttiin vain yhden median julkaisuihin, vaikka kyseessä Suomen suurin sanomalehti olikin. Tämä todennäköisesti selittänee ainakin osin sen, miksi sosiaalihuolto näkyy aineistossa niin vähän. Aineisto olisi toisaalta saattanut muuttua myös hyvin toisenlaiseksi, mikäli olisin jo aineistohaussa lisännyt yhdeksi hakusanaksi koulupudokkuuden ja sosiaalihuollon yhdistelmän.

6 Pohdinta

Vaikka koulupudokkuudesta onkin uutisoitu melko paljonkin ja ongelma on tunnistettu ja havaittu, gradun aiheena sen käsittely ei ollut ongelmatonta. Tiedonhaussa ongelmia aiheutti esimerkiksi käytettävien termien epäselvyys ja paikoittainen epäjohdonmukaisuus. Aineistohaussa tämä korostui, koska koulupudokas-termillä ei aina suinkaan tarkoitettu täysin koulunsa keskeyttäneitä tai laiminlyönyttä vaan toisinaan oppilasta, jolla on paljon poissaoloja. Selkeää koulupudokas-tutkimusta ei myöskään ollut helposti löydettävissä vaan aiempi tutkimus keskittyi pääasiassa aikaan ja tekijöihin ennen koulupudokkuutta tai vastaavasti koulupudokkuuden jälkeiseen aikaan noin 24-vuotiailla nuorilla aikuisilla, jolloin koulupudokkuuden vaikutuksia aikuisuuteen on alettu huomata. Lisäksi aiheen käsittelyyn vaikutti suuresti se, että koulumaailmassa on tapahtunut suuri muutos elokuussa 2021. Tällöin tapahtunut oppivelvollisuuden laajentaminen on aiheuttanut sen, että tutkimusta oppivelvollisuuden laajentamisen vaikutuksista Suomessa ei vielä luonnollisestikaan ole, joten aiempaa tutkimusta tarkastellessa oppivelvolliset ja koulupudokkaat on määritelty eri tavalla. Aiemmin oppivelvollisuus loppui peruskoulun suorittamiseen tai siihen, kun oppivelvollinen täytti 17, eli opintojen keskeyttäminen toisella asteella ei ole vaikuttanut nuoren oppivelvollisuuden suorittamiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2021.) Tästä syystä aiempaa tutkimusta piti analysoida erityisen tarkasti ja sen soveltamista omaan tutkimukseen ja tutkimustuloksiin joutui myös punnitsemaan.

Hedelmällisin aineiston analyysimenetelmä ei ollut minulle alusta asti täysin selvä. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan erilaisten ennakko- ja työhypoteesien tekeminen on laadullisessa tutkimuksessa mahdollista ja jopa suotavaa, ja he toteavat myös arkijärjen mukaisten päättelyketjujen ohjaavan esimerkiksi aineiston ennakoitua. Oma ennakko-oletukseni tutkimukselle ja sen aineistolle oli, että aineistosta löytyisi luokiteltavia ja kategorioitavia kuvauksia, osoitteluja, tyylejä puhua ja ilmaista joukkoja, ihmisryhmiä tai alueita, ja tästä syystä aineistoa olikin alun perin tarkoitus analysoida kategoria-analyysin keinoin ja tarkastella, millä tavoin koulupudokkuudesta keskustellaan. Kategoria-analyysillä olisi voinut tutkia esimerkiksi koulupudokkuuteen suhtautumista ja siihen liittyviä asenteita, mutta aineiston lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että alkuperäisistä suunnitelmista poiketen aineistoa voisi olla mielekkäämpää tutkia sisällönanalyysin keinoin. Vaikka molempiin tutkimusmenetelmiin sisältyykin samanlaisia piirteitä ja aineiston teemoittelua, mahdollisti

sisällönanalyysi aiheen yleisemmän kokonaisanalyysin ja ratkaisu osoittautui mielestäni sekä oikeaksi että toimivaksi.

Aineistosta oli nähtävillä ja erotettavissa koulumaailmaa ravistelleet tapahtumat. Tämä ei kuulunut tutkimuskysymyksiini, mutta tietäen, mitä keväällä 2020 maailmassa tapahtui ja millä tavoin tällöin Suomeenkin rantautunut koronapandemia aiheutti muutenkin maailmassa muutoksia, oli mielenkiintoista nähdä, miten pandemia peilautui myös koulupudokaskeskusteluun. Samoin oli havaittavissa oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät suunnittelut ja toteutusaikataulu. Valitettavasti keskustelu koulupudokkuudesta ja siihen liittyvästä riittävästä ja oikea-aikaisesta tuesta kuitenkin tyrehtyi, kun mikään uudistus tai mullistus ei enää akuutisti ollut päällä. Tosin tässä kohtaa on jälleen muistettava, että tutkimukseni käsitteli koulupudokkuutta ja aineistohakuni liittyi vain siihen. En näin ollen tiedä tämän tutkimuksen tiimoilta, kuinka paljon keskustelu ja uutisointi on koronan ja oppivelvollisuuden laajentamisen ympärillä jatkunut, se ei vaan enää yhdisty koulupudokkuuteen.

Vaikka koin käydyn uutisoinnin ja keskustelun sekä yksipuoleiseksi että melko ympäröiväksi ja yleiseksi huolipuheeksi, positiivista siinä oli kuitenkin se, että yleisvire aineistossa oli lastensuojelun jonkinlaista leimaamista lukuun ottamatta toiveikas. Resursseja kouluihin ja sosiaalihuoltoon kaivattiin, mutta oppilaisiin suhtauduttiin kuitenkin toiveikkaan positiivisesti ja uskottiin, että mikäli vain perheet saisivat riittävää apua arjesta selviytymiseen ja opettajilla olisi mahdollisuus keskittyä perustehtäväänsä, oppimisvaikeuksista kärsivilläkin oppilailla kyllä olisi toivoa ja heidän koulupolkunsa voisi edetä toivotusti.

Tämän tutkimuksen perusteella aiheita jatkotutkimukseen on paljon. Pelkosen ja Virtasen (2021) mukaan Suomessa aiemmin tehdyt tutkimukset ovat painottuneet pääasiassa pinnaamiseen, mutta Määtän ym. (2020) tekemän selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että motivaatio-ongelmien kanssa painivien pinnareiden lisäksi Suomen kouluissa alkaa olla yhä enemmän myös hyvin ahdistuneita nuoria, jotka eivät kykene kouluun, joten tulevaisuudessa olisi hyvin tärkeää tutkia pinnaamisen lisäksi myös muita koulupoissaolotyyppejä sekä niiden ilmenemistä Suomessa. Määtän ym. vuonna 2020 tekemän kouluakäymättömyyselvityksen jälkeen poissaoloista ei ole tehty yhtä kattavaa selvitystä. Ylen uutisissa 9.2.2023 haastateltiin kuitenkin Karvin eli Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointiasiantuntija Eeva-Liisa Markkasta, joka arvioi koulupoissaolojen Määtän ym. raportin valmistumisen jälkeen vain lisääntyneen, muun muassa koronapandemian seurauksena. Toisaalta hän myös totesi,

että kaikki ei johdu vain pandemiasta, vaan hän koki koulumaailmassa tapahtuneen yleisen kulttuurimuutoksen, jonka myötä kotiin on nykyään helpompi jäädä eikä siihen reagoida samoin kuin aiemmin. (Ritvanen 2023.) Mikäli näin on, olisi hyvä selvittää, mikä on tällaiseen asennemuutokseen johtanut.

Toisen asteen keskeyttäneistä on tehty tutkimusta, mutta se on ajalta ennen oppivelvollisuuslain muutosta. Olisi äärimmäisen mielenkiintoista tietää, mikä on koulupudokkaiden tilanne muutama vuosi oppivelvollisuuden laajentamisen jälkeen. Olisi myös hyvä tutkia, miten kunnissa toimitaan ja mitkä ovat niiden todelliset mahdollisuudet ja toimenpiteet silloin, kun nuori ei yksinkertaisesti suostu menemään kouluun tai aloittamaan toisen asteen opintoja, ja oppivelvollisuuslain muutoksen mukaisesti ohjausvelvoite on nuoren asuinkunnalla. Sidotaanko sosiaalihuoltoa ja nimenomaan lastensuojelua työskentelyyn silloin enemmän ja näkyykö tässä kohtaa esimerkiksi kiireellisiä sijoituksia ja huostaanottoja enemmän? Olisi tarpeellista selvittää, millä toimenpitein nuoria oikeasti autetaan ja mitkä mahdollisuudet kunnilla ohjaustyöskentelyyn on, ketkä työtä tekevät käytännössä ja onko ohjaukselle riittävää osaamista ja resurssia.

Koska jatkossa opintojen nivelvaihe menee saattaen vaihtaan, pitäisin sekä tärkeänä että mielenkiintoisena tutkimusta myös siitä, siirtyvätkö koulupudokkaat oppivelvollisuuden laajentamisen seurauksena vain aikaan toisen asteen jälkeen. Olisi myös hyvä selvittää, näkyykö oppivelvollisuuden laajentaminen jotenkin sosiaalihuollossa. Lisäksi joidenkin vuosien kuluttua olisi syytä selvittää, mitkä vaikutukset lakimuutoksella on ollut syrjäytymiseen ja sen ilmenemiseen, vai onko koulupudokkuus ja syrjäytymisen kasvu onnistuttu taittamaan.

Aineiston perusteella on helppo kyseenalaistaa koulun ja sosiaalihuollon yhteistyö, joten pitäisin tämän yhteistyön todellisen tilan tutkimusta erittäin tärkeänä samoin kuin tutkimusta siitä, millä tavoin koulukuraattorityöskentelyä hyödynnetään. Mikäli myös näissä tutkimuksissa sosiaalihuollon rooli ja sen mahdollisuuksien ymmärrys osoittautuu yhtä mitättömäksi kuin tässä tutkimuksessa, olisi tähän syytä kiinnittää paljon huomiota sekä sosiaalipolitiikan että koulujen käytännön sosiaalityön tasolla.

Lähteet

E-kirjat:

Eskola J. & Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Tuomi J. & Sarajärvi A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Sähköiset lähteet:

Ahonen S. 2021. Kiistelty oppivelvollisuus. Julkaisussa Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian vuosikirja Vol 58 (2021). Oppivelvollisuus 100 vuotta. Viitattu 18.11.2023.
<https://doi.org/10.51811/km.102429>

Allianssi. 2020. Nuoret kokevat ahdistusta ja saavat voimaa sosiaalisista kontakteista koronatilanteessa. Viitattu 11.11.2023. <https://nuorisoala.fi/nuoret-kokevat-ahdistusta-ja-saavat-voimaa-sosiaalisista-kontakteista-koronatilanteessa/>

Antila M. 2021. Kuntaliiton blogi: Oppivelvollisuuden maksuttomuus on sisällöltään erilaista. 26.8.2021. Viitattu 29.2.2024. <https://www.kuntaliitto.fi/blogi/2021/oppivelvollisuuden-maksuttomuus-sisalloltaan-erilaista>

Aunola K., Keltto E., Koskenvuo K., Saarikallio-Torp M., Välimäki T., Vanne P. & Vasalampi K. 2018. Koppi koulupudokkaista. Kelan blogi 18.6.2018. Viitattu 11.2.2024.
<https://tietotarjotin.fi/tutkimusblogi/725395/koppi-koulupudokkaista>

Boyaci, A. 2019. Exploring the Factors Associated with the School Dropout. Julkaisussa International Electronic Journal of Elementary Education, Vol. 12, Issue 2, 145–156. Viitattu 19.11.2023. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1240232.pdf>

Ek H. & Eriksson R. 2013. Psychological Factors Behind Truancy, School Phobia, and School Refusal: A Literature Study. Julkaisussa Child & family behavior therapy, 2013–07, Vol.35 (3), p.228-248. Viitattu 14.3.2024. <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi/doi/full/10.1080/07317107.2013.818899>

Elo S., Kajula O., Tohmola A. & Kääriäinen M. 2022. Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen. Julkaisussa Hoitotiede-lehti. Vol 34 Nro 4, 215–225 (2022). Viitattu 11.2.2024. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028>

- Eskelinen N., Hautala H., Lintunen L. & Kallio J. 2020. Ylisukupolviselle huono-osaisuudelle altistavat ja siltä suojaavat ei-materiaaliset tekijät. Julkaisussa Turun kaupunki/ Kaupunkitutkimusohjelma: Tutkimuskatsauksia 3/2020. Viitattu 11.11.2023. https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_3-2020.pdf
- Havik T., Bru E. & Ertesvåg S. 2014. Assessing Reasons for School Non-attendance. Julkaisussa Scandinavian journal of educational research, 2015–05, Vol.59 (3), p.316–336. Viitattu 11.2.2024. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313831.2014.904424>
- Heino T., Hyry S., Ikäheimo S., Kuronen M. & Rajala R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset - HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016. Viitattu 12.2.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf
- Helsingin Sanomat. 2024. Info: HS avaa uutisointiaan. Viitattu 12.3.2024. <https://www.hs.fi/info/art-2000010221266.html>
- Heyne, D., Gren-Landell M., Melvin, G. & Gentle-Genitty C. 2018. Differentiation between school attendance problems: Why and how? Julkaisussa Cognitive and Behavioral Practice, vol 26 (1), 8–34. Viitattu 12.1.2024. https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=2084477&pq-origsite=primo#goto_toc
- Hilli P., Ståhl T., Merikukka M. ja Ristikari T. 2018. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Sitran ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteisanalyysi. Viitattu 12.1.2024. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/01/yp1706hilliym.pdf>
- Hiltunen T. 2023. Turku alkaa selvittää koululaisten poissaoloja – määrä kasvussa erityisesti yläkouluikäisillä. Yle Uutiset. 14.8.2023. Viitattu 11.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20045031>
- Itla. n.d. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö. Lapsiköyhyys datana. Viitattu 16.1.2024. <https://itla.fi/lapsiperhekoyhyys-datana/>
- Jokinen A. 2021. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 16.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-nakokulmat/>

Julkisen sanan neuvosto. 2011. Verkkosivut. Journalistin ohjeet. Viitattu 7.10.2023.
<https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>

Järvinen T. & Vanttaja M. 2013. Koulupudokkaiden työurat – vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. Julkaisussa Yhteiskuntapolitiikka 78, 5, 509–519. Viitattu 7.1.2024.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110584/jarvinen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kaipainen M. 2023. Koulut joutuvat pian puuttumaan järeämmin oppilaiden poissaoloihin – kaksi äitiä kertoo, miksi heidän lapsensa eivät halua mennä kouluun. Yle Uutiset. 28.4.2023. Viitattu 11.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20028813>

Kaleva. 2023. Rasismi ei saa olla uusi syy koulupudokkaille. Pääkirjoitus. 6.8.2023. Viitattu 11.11.2023. <https://www.kaleva.fi/rasismi-ei-saa-olla-uusi-syy-koulupudokkaille/5757083>

Kallinen, T. & Kinnunen, T. 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 7.10.2023.
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>

Karvi. 2023. Opinto-ohjaus osana oppivelvollisuuden laajentumista: yksilöllisen opinto-ohjauksen merkitys korostuu, resurssien riittävyys tulee varmistaa. Tiedote 16.11.2023. Viitattu 29.2.2024. <https://www.karvi.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/opinto-ohjaus-osana-oppivelvollisuuden-laajentumista-yksilollisen-opinto-ohjauksen-merkitys-korostuu-resurssien-riittavyys-tulee-varmistaa>

Koivisto L. 2023. Korona-ajan etäkoulun vaikutukset näkyvät edelleen. Yle Uutiset 22.3.2023. Viitattu 11.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20023205>

Koramo M. & Vehviläinen J. 2015. Ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamisohjelma - Laadullinen ja määrällinen seuranta vuonna 2014. Opetushallituksen julkaisussa Raportit ja selvitykset 2015:3. Viitattu 22.2.2024.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/166808_ammattillisen_koulutuksen_lapaisyn_tehostamisohjelma.pdf

- Koskinen H. 20104. Sisällönanalyysi. Teoksessa Kirsi Günther & Kirsi Hasanen (toim.) Laadullinen tutkimus. Moodle-verkkokirja. Viitattu 11.2.2024.
- Kuntaliitto. 2022. Opiskeluhuollon järjestäminen 2023 – Pikaopas muutoksessa. Viitattu 23.2.2023. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2210-opiskeluhuollon-jarjestaminen-2023>
- Kupiainen S., Ahtiainen R., Hienonen N., Kortesoja L. & Hotulainen R. Julkaisussa Tytöt ja pojat koulussa – Miten selittää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa? / Tilanne yläkoulussa. Valtioneuvoston julkaisuja 36/2018. Viitattu 2.2.2024. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160787/36-2018-Tytot%20ja%20pojat%20koulussa.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- Lerikkanen M-K. ja Salmela-Aro K. 2022. Kohti koronan jälkeistä koulua. Julkaisussa Kasvun tuki aikakauslehti 1/2022. Viitattu 11.11.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/84681/1/kasvun-tuki-01-2022-triangeli-tutkija.pdf>
- Liinamaa S., Taulavuori M-S., Lappalainen P., Puolakanaho A., Lappalainen R. & Kiuru N. 2022. The role of psychological inflexibility in adolescent satisfaction with the educational track and school dropout intentions. Julkaisussa Journal of contextual behavioral science, 2022, Vol.24, p.141–148. Viitattu 29.1.2024. <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utu.fi/science/article/pii/S2212144722000394?via%3Dihub>
- Loukkola A. 2024: Koulupudokastilastot. Yksityinen sähköpostiviesti 12.1.2024. Viestin vastaanottaja: Krista Nordqvist
- Matikainen J., Ojala M., Aslama M. & Jääsaari J. 2020. Media ja yleisön luottamuksen ulottuvuudet: instituutiot, journalismi ja mediasuhde. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisusarja, Nro 171, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsinki. Viitattu 17.2.2024. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/a4ecffeb-0ca6-42b9-807a-2cfa1bd856d7/content>
- Mitä on perusopetus? 2024. Opetushallituksen verkkosivut / Perusopetus. Viitattu 19.2.2024. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-perusopetus>
- MTV Uutiset. 2023. Koulupudokkuuteen ja poissaoloihin tiukempi ote elokuusta alkaen – "Ei pitäisi olla mahdollista, että joku häviää kartalta". 31.7.2023. Viitattu 11.11.2023.

<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/koulupudokkuuteen-ja-poissaoloihin-tiukempi-ote-elokuusta-alkaen-ei-pitaisi-olla-mahdollista-etta-joku-haviaa-kartalta/8747778>

Mähkä R., Ahonen M., Heikkilä N., Ollitervo S. & Räsänen M. 2022. Kulttuurihistorian tutkimus. Lähteistä menetelmiin ja tulkintaan. Kulttuurihistorian Seura. Viitattu 24.3.2024. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/173884/Hakkarainen%20et%20al.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Määttä S., Pelkonen J., Lehtisare S. & Määttä M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Opetushallituksen julkaisussa Raportit ja selvitykset 2020:9. Viitattu 12.1.2024.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kouluakaymattomyys_suomessa_0.pdf

Nurmi J-E. 2011. Miksi nuori syrjäytyy. Julkaisussa NMI-bulletin 21.2 (2011): 28–35. Viitattu 21.1.2024. <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2011/04/Nurmi.pdf>

OAJ: Opetusalan Ammattijärjestö.2022. OAJ:n kysely: Oppivelvollisuus uudistus ei onnistu, jos perusopetuksen oppimisen tukea ei korjata. Tiedote. 15.3.2022. Viitattu 11.2.2024.

<https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2022/oajn-kysely-oppivelvollisuus-uudistus-ei-onnistu-jos-perusopetuksen-oppimisen-tukea-ei-korjata/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2021. Kysymyksiä ja vastauksia oppivelvollisuudesta. Verkkosivut. Viitattu 19.2.2024. <https://okm.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>

Opiskeluhoolto. 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Opiskeluhoolto 5.12.2023. Viitattu 20.2.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas/hyvinvointiasi-tukevat-ammattilaiset/koulun-tai-oppilaitoksen-aikuiset/opiskeluhoolto>

Opiskeluhooltopalvelut. n.d. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Verkkosivut. Viitattu 17.2.2024. <https://stm.fi/opiskeluhooltopalvelut>

Oppivelvollisuuslaki. 1214/2020. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 19.2.2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2020/20201214?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=oppivelvollisuuslaki>

Pelkonen, J. & Virtanen, T. 2021. Nuorten koulupoissaolot: kurkistus koulupoissaolokäsitteisiin ja -tekijöihin sekä tukitoimiin. Julkaisussa Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti: NMI-bulletin, 31(1), 68–77. Viitattu 17.2.2024.
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/77915/1/Puheenvuoro_NMI_3.12.2020.pdf

Perusopetuslaki. 628/1998. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 11.2.2024.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pyykkönen J. Valtioneuvoston julkaisuja. Sisäministeriön selvitys. 2023. Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistaminen. Viitattu 13.1.2024.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164754/SM_2023_11.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ristikari T., Merikukka M., Hakovirta M. 2018. Timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. Julkaisussa Vol. 9 No. 3 (2018): Longitudinal and Life Course Studies. Viitattu 24.2.2024.
<https://www.llcsjournal.org/index.php/llcs/article/view/471/610>

Ristolainen H., Varjonen S. & Vuori J. 2013. Valtioneuvoston Poliittikkatoimien vaikuttavuuden tieto- ja arviointikatsaus. Viitattu 21.1.2024.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79606>

Ritvanen I. 2023. Lastensuojeluilmoitus katkaisi pojan poissaolokierteen – nyt entinen koulupudokas saa kiitettäviä kokeista. Yle. Verkkosivut. Kotimaan uutiset 9.2.2023. Viitattu 18.2.2024. <https://yle.fi/a/74-20016769>

Saaranen-Kauppinen A. & Puusniekka A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Sosiaalinen konstruktionismi. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html

Sanoma Media Finland. Mitä teemme. Verkkosivut. Viitattu 7.2.2024
<https://www.sanoma.fi/mita-teemme/>

Schoeneberger, J. 2012. Longitudinal Attendance Patterns: Developing High School Dropouts. Julkaisussa The Clearing house, 2012–01, Vol.85 (1), p.7–14. Viitattu 7.2.2024.
<https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=02dbd54a-fc6f-4b28-8d0d-b6a8ee754b79%40redis>

Sisäasiainministeriö. 2012. Turvallisempi huomina – Sisäisen turvallisuuden ohjelma.

Valtioneuvoston periaatepäätös. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 26/2012:

Sisäasiainministeriö. Viitattu 12.1.2024.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79434/sm_262012.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaalihuoltolaki. 1301/2014. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 16.1.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2017. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. STM:n julkaisuja 2017:5. Viitattu 16.1.2024.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2022. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tavoitteet on vahvistettu. Tiedote 1.12.2022. Viitattu 23.3.2024. <https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-valtakunnalliset-tavoitteet-on-vahvistettu>

Sosnet n.d. Sosiaalityön määritelmä. Verkkosivut. Viitattu 20.2.2024.

<https://www.sosnet.fi/FI/Sosnet/Sosiaalityon-maaritelma>

STT – Suomen Tietotoimisto. 2023 Journalistin ohjeet. Verkkosivut. Viitattu 7.10.2023.

<https://stt.fi/tyylikirja/toimittajan-etiikka-ja-juridiikka/journalistin-ohjeet/>

Suomen koulutusjärjestelmä. n.d. Koulutusjärjestelmä. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. Viitattu 19.2.2024. <https://okm.fi/koulutusjarjestelma#perusopetus>

Tilastokeskus. 2019. Koulutuksen keskeyttäminen. Verkojulkaisu. Liitetaulukko 3.

Peruskoulun koulupudokkaat lukuvuosina 1999/2000–2017/2018. Viitattu:

12.1.2024. https://www.stat.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_003_fi.html

Tilastokeskus. 2023. Koulutukseen hakeutuminen 2022. Tiedote 20.11.2023. Viitattu

1.2.2024. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8cvm9et90ba09w27xqclksi>

Tilastokeskus n.d. Tietoa tilastoista/Käsitteet. Verkkosivut. Viitattu 7.10.2023.

<https://www.stat.fi/meta/kas/koulupudokas.html>

Valtioneuvosto. 2020. Oppivelvollisuus laajenee elokuussa 2021 – edellytyksiä nuorten oppimiseen ja hyvinvointiin parannetaan, työllisyysastetta nostetaan. Tiedote 15.10.2020.

Viitattu 29.2.2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/oppivelvollisuus-laajenee-elokuussa-2021-edellytyksia-nuorten-oppimiseen-ja-hyvinvointiin-parannetaan-tyollisyysastetta-nostetaan>

Vasalampi K. & Parviainen M. 2017. Koulupudokkuuteen on puututtava. Kasvatus- ja koulutus uutisia Jyväskylän yliopistosta. Viitattu 11.2.2024. <https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/5-2017/3>

Virtanen, T. E., Lerkkanen, M.-K., Poikkeus, A.-M. & Kuorelahti, M. 2018. Student Engagement and School Burnout in Finnish Lower-Secondary Schools: Latent Profile Analysis. Julkaisussa *Scandinavian journal of educational research*, 2018–07, Vol.62 (4), p.519–537. Viitattu 20.1.2024. <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=dd52232c-4fae-44a9-b9f4-1bacad7dd38d%40redis>

Vuori J. 2021a. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 11.2.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>

Vuori J. 2021b. Mediateksti. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjasto. Viitattu 17.3.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/mediatekstit/>

Väärämäki H. 2023. Koulu on hukannut tehtävänsä. *Helsingin Sanomat*. 10.8.2023. Viitattu 11.2.2024. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000009702687.html>

Liitteet

Liite 1. Analysoitu aineisto

Helsingin Sanomien tekstin otsikko		Tekstilaji	Julkaisupäivä
1.	Liian moni mies putoaa työelämästä	Pääkirjoitus	17.2.2017
2.	Nuorista pitää ottaa koppi peruskoulun jälkeen	Pääkirjoitus	2.6.2017
3.	Henriksson nostaisi työllisyystavoitteet korkeammalle	Uutinen	2.9.2017
4.	Vamos auttaa koulupudokasta	Pääkirjoitus	6.10.2017
5.	Syrjään jääminen tulee kalliiksi	Uutinen	25.10.2017
6.	Paine opintojen pidentämiseen kasvaa	Uutinen	6.11.2017
7.	Syrjäytymiseen on puututtava aikaisemmin ja vaikuttavasti	Mielipide	20.11.2017
8.	Selvitys: Satoja miehiä kuuluu asejengeihin Ruotsissa	Uutinen	27.1.2018
9.	Rahapula ajaa koulutuksen ulkopuolelle	Uutinen	21.3.2018
10.	Peruskoulua on vahvistettava	Pääkirjoitus	1.6.2018
11.	Suomalaisuus on syytä määritellä uudelleen	Mielipide	5.6.2018
12.	Vauva-ajan köyhyys altistaa ongelmille	Uutinen	23.8.2018
13.	Oppivelvollisuus kaipaa uudistusta	Uutinen	8.11.2018
14.	Kirkko kerää rahaa koulutukseen	Uutinen	2.2.2019
15.	”Antakaa opettajille työrauha!”	Uutinen	27.3.2019
16.	Uupuneenkin lapsen on hyvä tulla kouluun, mutta päivää voisi keventää	Mielipide	24.5.2019
17.	Ketä oppivelvollisuuden pidentäminen haittaa?	Mielipide	4.6.2019
18.	Määrärahat valuvat nyt hukkaan	Mielipide	4.6.2019
19.	Viisi plus yksi ei ole aina kuusi	Pääkirjoitus	6.6.2019
20.	Koulutuksen taso voi heikentyä	Mielipide	6.6.2019

21.	Emme kannata lukion ja ammatillisen koulutuksen yhdistämistä	Mielipide	10.6.2019
22.	Liian suuret luokkakoot kuormittavat lapsen aisteja	Mielipide	17.10.2019
23.	Kouluviihtyvyys vaikuttaa sitoutumiseen	Uutinen	29.11.2019
24.	Koti on nyt monelle entistäkin turvattomampi paikka	Mielipide	10.4.2020
25.	Kouluun paluussa paljon avonaisia kysymyksiä	Uutinen	23.4.2020
26.	Koulupudokkuus on nyt todellinen riski	Mielipide	26.4.2020
27.	Etäopetus pitää sisällyttää perusopetuslakiin	Mielipide	26.4.2020
28.	Lakimuutos mahdollistaisi sekä lähi- että etäopetuksen	Uutinen	13.5.2020
29.	Erityisluokka on koulupudokkaan pelastus	Mielipide	15.5.2020
30.	Resurssit koulupudokkaiden tukemiseen	Mielipide	23.5.2020
31.	Hyvä lukutaito kohottaa koulutustasoa	Mielipide	30.5.2020
32.	Kadonneet koululaiset	Uutinen	31.5.2020
33.	Koulutuksesta ei pidä rakentaa kilparataa	Mielipide	8.6.2020
34.	Varat tulisi suunnata varhaiseen tukeen	Mielipide	8.6.2020
35.	Tukeeko oppivelvollisuuden pidennys elinikäisen oppimisen toteutumista?	Mielipide	17.7.2020
36.	Mitä pojille tapahtuu ekaluokan jälkeen	Pääkirjoitus	9.8.2020
37.	Tuen puute korostuu etenkin opintien nivelvaiheissa	Mielipide	11.8.2020
38.	Mikä sammuttaa oppimisen ilon?	Mielipide	13.8.2020
39.	Selvitys: Koulupudokkaita vaikuttaa olevan enemmän kuin on arveltu	Uutinen	10.9.2020
40.	Oppivelvollisuuden pidennys ei auta koulupudokkaita	Mielipide	13.9.2020
41.	Tärkeintä on, että oppilaan ongelmiin puututaan heti	Mielipide	15.9.2020
42.	Maailman parhaassakin koulussa tarvitaan apuvoimia opiskeluun	Pääkirjoitus	22.9.2020

43.	Uudistus ei pelasta koulupudokkaita	Mielipide	25.9.2020
44.	Koulupudokas-sana alentaa ihmisarvoa	Mielipide	29.9.2020
45.	Miten koulujen resurssit riittävät?	Mielipide	2.10.2020
46.	Koulupudokas-sana on hyvä	Mielipide	11.10.2020
47.	Oppivelvollisuus jatkumassa 18 ikävuoteen	Uutinen	16.10.2020
48.	Yksikään nuori ei saa pudota	Pääkirjoitus	17.10.2020
49.	Oppivelvollisuutta laajentamalla ministeri saisi nimensä historiaan	Uutinen	3.11.2020
50.	Varmistetaan ensin oppimisen edellytykset kaikille	Mielipide	4.11.2020
51.	Onko varaa välineisiin, lähtevätkö opiskelijat?	Uutinen	22.1.2021
52.	Kouluille esitetään nykyistä järeämpiä keinoja puuttua kiusaamiseen	Uutinen	27.1.2021
53.	Nuorilta meni elämä sekaisin	Pääkirjoitus	5.2.2021
54.	Koulu kaipaa oppilaita, jotka pelaavat yöt ja nukkuvat päivät	Uutinen	4.3.2021
55.	Opiskeluhuollon palvelut pitää jatkossakin järjestää kunnissa	Pääkirjoitus	22.3.2021
56.	Koulutusratkaisujen rahoitus on selonteossa pitkälti avoin	Uutinen	9.4.2021
57.	Kuntavaaliohjelmien tavoitteet kirjavia	Uutinen	25.5.2021
58.	Kuinka käy, kun oppivelvollisuus päättyy?	Mielipide	8.8.2021
59.	Helsingillä on rahaa, mutta perusasiat takkuavat	Pääkirjoitus	14.8.2021
60.	Peruskoulun keväällä päättäneistä oppivelvollisista 1200 on yhä vailla opiskelupaikkaa	Uutinen	31.8.2021
61.	Koronapandemia heijastuu lastensuojeluun vielä pitkään	Uutinen	13.10.2021
62.	Kirjailija ja lukion äidinkielen opettaja Tommi Kinnunen jäi sairauslomalle työuupumuksen vuoksi. Hän sanoo, että lukiosta on tullut	Uutinen	26.11.2021

	opetustehdas, jossa väsyvät sekä opettajat että oppilaat		
63.	Lapset ja nuoret tarvitsevat vaikuttavampi palveluita	Pääkirjoitus	4.12.2021
64.	Lapset joutuivat jälleen maksajiksi	Uutinen	9.5.2022
65.	Onko lastensuojelu kallista?	Mielipide	7.6.2022
66.	Laitosnuorten koulunkäynti on järjestettävä toisin	Mielipide	9.6.2022
67.	Essin lapsi alkoi oireilla jo aivan pienenä – Nyt teini-ikäinen ei puhu eikä mene kouluun	Uutinen	17.11.2022
68.	Tutkija: Nuorten kovempi rankaiseminen edellyttäisi uusia vankiloita	Uutinen	1.12.2022
69.	Vanhempien otettava vastuu lastensa kasvattamisesta	Mielipide	3.12.2022
70.	Moni jäi yksin	Uutinen	9.12.2022
71.	Yhä useampi nuori pohtii sukupuoltaan, kertovat koulujen terveydenhoitajat	Uutinen	5.2.2023
72.	Lapsia katoaa koulusta, osa ulkomailla: ”Ei pitäisi olla mahdollista, että joku häviää kartalta”	Uutinen	31.7.2023
73.	Koulussa keskitytään nyt perusasioihin	Pääkirjoitus	9.8.2023
74.	Koulu on hukannut tehtävänsä	Uutinen	10.8.2023
75.	Nuoria ”katoaa” Helsingin kouluista yhä enemmän	Uutinen	29.8.2023
76.	Suomen koulu-uudistuksissa tutkimustiedolle viitattiin kintaalla, ja nyt se näkyy Pisa-tuloksissa	Uutinen	10.12.2023
77.	Näin peruskoulua korjataan	Uutinen	1.10.2023